

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

**Diplomsko delo
visokošolskega programa**

**OSEBNI STEČAJ KOT POSLEDICA
PREZADOLŽENOSTI PREBIVALSTVA V
POVEZAVI S SVETOVNO KRIZO**

Barbara Nemec

Ljubljana, junij 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo
visokošolskega programa

**OSEBNI STEČAJ KOT POSLEDICA PREZADOLŽENOSTI V
POVEZAVI S SVETOVNO KRIZO**

Kandidatka: Barbara Nemec
Številka indeksa: 04034623

Mentor: dr. Marko Hočevar

Ljubljana, junij 2009

POVZETEK

Beseda dolg je v smislu zadolžitve pogosto uporabljena kot instrument za vzdrževanje potrošnje posameznika. Odvisno od velikosti lastnega dohodka se posamezniki v svojem življenjskem obdobju zadolžujejo različno. Določena raven zadolževanja je za večino posameznikov neizogibna, predvsem v zgodnjih obdobjih življenjskega cikla. Vendar pa se zaradi slabšega makroekonomskega okolja ali drugih nepredvidenih dogodkov v družini lahko poveča tveganje, da posamezniki ne bi mogli izpolniti svojih obveznosti iz odplačil dolga. Nekateri posamezniki obtičijo v položaju, ko dolga ne morejo več odplačevati, pogosto zaradi prezadolženosti.

Pojmov zadolženost in prezadolženost ne smemo enačiti. Ob povezavi zadolženosti s potrošnjo in s tem gospodarsko rastjo, je zadolženost le še ena sestavina zdravega gospodarstva, medtem ko prezadolženost nakazuje finančno krizo, ki posredno ali neposredno vpliva na celotno gospodarstvo.

Ključne besede:

gospodarska in finančna kriza, zadolženost, prezadolženost, dolg, posojilo, izposojanje, brezposelnost, osebni stečaj, plačilna nesposobnost (insolventnost).

SUMMARY

The debt is an instrument commonly used by individuals. Individuals resort to indebtedness to a varying extent in different periods of their lives, depending on their income levels. A certain level of debt is inevitable for most individuals, particularly in their early periods of their life cycles. However, in less favourable macroeconomic conditions or due to certain events in the life of a family, the risk of individuals not being able to meet their debt repayment obligations may increase. Someone find themselves in a situation where they cannot continue to repay their debt. They become overindebted.

The terms indebtedness and overindebtedness should not be confused. Due to its correlation with consumption and consequently with economic growth, indebtedness is yet another element of a healthy economy. Overindebtedness, on the other hand, indicates a financial crisis that has a direct or indirect effect on the economy as a whole.

Key words:

economical and financial crisis, indebtedness, overindebtedness, debt, loans, borrowing, unemployment, consumer bankruptcy, consumer insolvency.

KAZALO

POVZETEK	ii
SUMMARY	iii
1 UVOD	1
2 GOSPODARSKA IN FINANČNA KRIZA	4
2.1 POJEM GOSPODARSKA KRIZA	4
2.2 ZAČETKI GOSPODARSKIH IN FINANČNIH KRIZ	5
2.3 VZROKI IN POSLEDICE	6
2.4 IZHOD IZ KRIZE	7
2.5 SVETOVNA GOSPODARSKA IN FINANČNA KRIZA	7
2.5.1 Nastanek finančne krize v ZDA	8
2.5.2 Prikaz dogajanj na borznih trgih oktober 2008	9
2.5.3 Prikaz dogajanj na borznih trgih april 2009	17
2.6 GOSPODARSKA IN FINANČNA KRIZA V SLOVENIJI	26
2.6.1 Razmere na domačem trgu	27
2.6.2 Makroekonomska gibanja	28
2.6.3 Borzne novice	29
2.7 ODPUŠČANJE DELAVCEV	33
2.7.1 Izguba zaposlitve	34
2.7.2 Šok ob izgubi dela	34
2.7.3 Občutja nemoči	35
3 ZADOLŽEVANJE IN PREZADOLŽEVANJE	37
3.1 OPREDELITEV POJMA	37
3.2 PREPREČEVANJE PREZADOLŽEVANJJA	39
3.3 NELEGALNO ZADOLŽEVANJE – SIVI TRG	40
3.4 PREZADOLŽENOST	41
3.4.1 Dejavniki prezadolženosti	42
3.5 POSLEDICE PREZADOLŽENOSTI	43
3.6 ISKANJE POTI IZ PREZADOLŽENOSTI	44
4 OSEBNI STEČAJ	45
4.1 Pojem osebnega stečaja v Sloveniji	46
4.2 Zakonska podlaga	47
4.3 POSTOPEK OSEBNEGA STEČAJA	50
4.3.1 Začetek postopka	50
4.3.2 Fiduciarni denarni račun upravitelja	50
4.3.3 Ugotovitev stanja dolžnikovega premoženja	51
4.3.4 Posledice začetka stečajnega postopka	51
4.3.5 Oblikovanje stečajne mase	52
4.3.6 Prodaja premoženja stečajnega dolžnika	52
4.3.7 Odpust obveznosti stečajnega dolžnika	53
4.3.8 Izpodbojnost	54
4.3.9 Zloraba osebnega stečaja	55
4.3.10 Prednosti osebnega stečaja za dolžnika	55
5 ZAKLJUČEK	56
LITERATURA	58

VIRI	59
INTERNETNI VIRI	60
SEZNAMI SLIK IN TABEL	61
IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA	62

1 UVOD

Obstaja nekaj osnovnih pravil glede denarja, ki se jih je smiselno zavedati, tako pri ravnanju z osebnimi prihodki, kot tudi v sklopu investiranja ali pa upravljanja denarnega toka v svojem podjetju. Ta osnovna pravila posameznikom pomagajo, da lažje prevzamemo nadzor nad osebnimi in poslovnimi financami.

Prvo pravilo je, da niti ni pomembno, koliko zaslužimo. Bolj pomembno je, kolikšen del denarja prihranimo. Težava je v tem, da se z višanjem prihodkov, običajno zvišuje tudi naš življenjski standard in obratno.

S samodisciplino in vzorcem, da naj plačamo prvo sebi, ter vedno namenimo od 10% do 30% dohodka za varčevanje in investiranje smo na pravi poti, da bomo poskrbeli za našo finančno prihodnost. Ko zaslužimo malo, bomo vzorce prenesli tudi, ko bomo zaslužili veliko. V nasprotnem primeru ne bomo zaslužili nikoli dovolj, da bi začeli načrtno varčevati ali investirati.

Samodisciplini in vzorcu sledi drugo pravilo, ki pravi, da je edina povsem lahka stvar glede denarja ta, da ga izgubimo. Zaslužiti večje vsote denarja je relativno težko, zapraviti denar pa ne predstavlja nobenega problema. To radikalno ponazarja tudi japonski pregovor, ki pravi, da je služenje denarja težko kot kopanje luknje v zemljo z nohtom, izguba denarja pa kot polivanje vode v puščavski pesek. Posledično pridemo do jasnega osnovnega pravila za ravnanje z denarjem, da naj ne izgubljammo svojega denarja po nepotrebnem.

Dejstvo je, da smo že vstopili v obdobje velike globalne finančne krize, ki jo lahko primerjamo s pustošenjem izjemno obsežnega orkana. Ta povsod, kjer se pojavi, pušča veliko razdejanje. Ko se bo ta finančni orkan polegel, bo možno narediti dvoje: poskušati obnoviti stare odnose in stare institucije (borze, banke in druge finančne ustanove), ki bodo postopno povzročile globalni ekonomsko-politični in s tem tudi družbeni kaos ali postaviti nove institucije, ki bodo vzpostavile nove odnose in potrebno ravnovesje med potrebami vseh ljudi na planetu in zmožnostmi planetarnega okolja (Kralj, 2008).

Tovrstna dejanja bi bila pot do zaupanja med ljudmi, ki vodijo do trajnega miru in trajnega razvoja človeštva ter celotnega planeta. A če želimo narediti korak naprej, moramo najprej razumeti pretekle korake, ki so pripeljali do stanja v katerem smo sedaj (Kralj, 2008).

V diplomski nalogi sem kot glavni problem izpostavila zadolževanje prebivalstva, ki prehaja v fazo prezadolžitve. Problema sem se lotila na način, da najprej odkrijem glavne vzroke, ki vplivajo na prezadolženost ter na koncu podam možnosti in rešitve iz te situacije.

Diplomsko nalogo sem razdelila na tri glavna poglavja.

V prvem poglavju sem opisala, kako krizne razmere na svetovnem trgu vplivajo na trg tudi pri nas. Iz nepremičninske krize v ZDA se je razvila globalna finančna kriza, ki pogloblja gospodarsko recesijo kar v gospodarsko krizo. Večina ljudi se tega še ne zaveda. Zamišljamo si lahko, kako drsimo po hribu, kjer na začetku ne vidimo ne strmine niti globine klanca (Šifrar, 2008, str. 17).

Ameriško gospodarstvo že od nekdaj, upoštevajoč bruto domači proizvod, nosi čast največjega gospodarstva na svetu. Če pogledamo v zgodovino, je bilo to hitro razvijajoče, zdravo, uspešno gospodarstvo, po katerem so se zgledevale mnoge države. V zadnjih nekaj letih, od preloma tisočletja in vse do danes, pa se v Ameriki soočajo s turbulentnimi časi. Razviti svet, z Ameriko na čelu, se je v zadnjih petnajstih letih soočal z izredno vztrajno in močno rastjo cen nepremičnin. Cene so se višale tako močno in vztrajno kot še nikoli prej. Ekonomisti so ta pojav poimenovali »nepremičninski balon«. Napihuje se, ko cene rastejo in počí, ko pride na nepremičninskem trgu do močne korekcije cen.

Nihanja na kapitalskih trgih so dokaj običajna, vendar je bolj običajno, da se to dogaja na trgih vrednostnih papirjev. Nepremičnina je vselej veljala za stabilno, manj tvegano naložbo. Dogajanja zadnjih let vsekakor dokazujejo, da to ne drži. Nepremičninski trg je eden izmed najpomembnejših trgov, tako za posameznika, kot za državo. Nepremičnina je v večini glavno premoženje družine ali posameznika, medtem, ko pa hipoteka ali stanovanjski kredit predstavljata glavni dolg. Čeprav so vzroki sedanje finančne in gospodarske recesije stari desetletja in izhajajo iz jedra danes v svetu prevladujoče liberalne oblike tržnega sistema, je bil povod za krizo padec cen nepremičnin v ZDA (Šetina, 2008, str. 2).

Recesija je posledično zajela tudi Slovenijo. Ali bo neko podjetje ob krizi »propadlo«, ali pa bo na koncu krize »razcvetelo«, je odvisno od temeljne postavke – zmožnosti prilaganja.

Recesija po definiciji pomeni znižanje bruto domačega proizvoda ali negativno gospodarsko rast v dveh zaporednih četrtletjih.

Vendar se pojmovanje recesije v ZDA se nekoliko razlikuje od te definicije. Označuje jo kot pomemben padec ekonomske aktivnosti v celotnem gospodarstvu, ki traja več kot nekaj mesecev.

Recesijo spremljajo tudi drugi dejavniki kot so umirjanje inflacije, manjša mednarodna menjava, padec cen surovin, padec indeksa cen transporta, zmanjšanje števila novih gradenj stanovanjskih hiš, prodaje avtomobilov idr. Pojavlja se tudi množično odpuščanje delavcev in zniževanje plač.

V drugem poglavju sem se osredotočila na zadolževanje prebivalstva. Ker povprečni dohodki padajo in bo tako še v prihodnosti, bi se posledično morala zniževati tudi

potrošnja. Ljudje bi kljub temu želeli ohraniti svoj standard, zato znižujejo svoje prihranke in se zadolžujejo.

Izposoja denarja ima že od nekdaj nekoliko neprijeten prizvok. Posojila vzpodbudijo misli o oderuštvi, izposojanje o pomanjkanju. Že o prдавnine je tako, da tisti, ki ima denar posoja tistemu, ki ga potrebuje. Denarja pa si posamezniki ne izposojamo več samo za kritje življenjskih stroškov, ampak je postalo to popolnoma običajno. Zadolženost v mejah normale nam omogoča določene dobrine, ki si jih brez tega ne moremo privoščiti. Zadolževanje se pojmuje kot razna oblika posojil, leasingov, plačil na obroke, kreditne in drugih plačilne kartice. Ljudje so se tudi v preteklosti zadolževali. Lahko nastopi stanje, ko posameznik ne more več poravnati svojih dolgov, takrat govorimo o prezadolžitvi.

Možnosti, da bi se rešili dolgov, je veliko. Posamezniki, ki imajo možnosti si pomagajo s prodajo premoženja in nepremičnih. Cilj moje diplomske naloge, je najti rešitev iz nastale situacije. Ena od skrajnih rešitev pri izhodu iz dolgov, je osebni stečaj, ki predstavlja novost v naši državi.

V tretjem poglavju bom podrobno predstavila stečaj fizične osebe. Posameznikom naj bi po končanem stečajnem postopku omogočil nov začetek, brez dolgov, ki so ga bremenili v preteklosti. Seveda je za to potrebno izpolnjevati določene pogoje. Predlog zakona določa, da bo lahko potrošnik v postopku osebnega stečaja obdržal le sredstva v višini minimalne plače, zmanjšana za plačilo davkov, obveznih prispevkov za socialno varnosti in najnujnejše osebno premoženje. Vse drugo premoženje potrošnika, tudi nepremičnina in morebitna denarna sredstva na računih, pa bo postalo del stečajne mase, iz katere bodo poplačani upniki. Dokler pa upniki ne bodo poplačani, za prezadolženega potrošnika še vedno ne bo mirnega spanca in ne pravega novega začetka.

Podlaga za uvedbo osebnega stečaja je zakon o finančnem poslovanju, insolventnosti in prisilnem prenehanju, ki je začel pri nas v Sloveniji veljati v januarju 2008, deloma pa tudi 1. oktobra 2008. Pravila o postopku osebnega stečaja se uporabljajo za stečaj vsake fizične osebe, tako za podjetnika kot za zasebnika in potrošnika – fizične osebe. Druge države so možnost osebnega stečaja imele že pred nami.

2 GOSPODARSKA IN FINANČNA KRIZA

Velike gospodarske krize se pojavljajo v svetovnem gospodarstvu ciklično v daljših časovnih ciklih. Vzroki za njihov nastanek niso v celoti pojasnjeni. Analitiki gospodarstva vidijo glavni vzrok za njihov nastop v pojavu recesije in velikem upadu proizvodnje, zlomov borz, upadu trgovine in plačilni nelikvidnosti bank. Iz vpogleda v zgodovino zadnjih dveh stoletij je mogoče razbrati, da so občasne krize naravno stanje oziroma postaje v poteku gospodarskega razvoja.

2.1 POJEM GOSPODARSKA KRIZA

Beseda kriza ima zanimiv izvor. Izhaja iz grškega samostalnika *krisis* (izbira, odločitev, razsodba), le-ta pa iz grškega glagola *krinein*, ki pomeni, odločiti se. Beseda označuje točko preobrata, bodisi pri odločanju, argumentiranju bodisi pri bolezni; torej kot odločilni trenutek ali stanje. Danes govorimo o krizi bolj v pomenu stiske, nevarnosti, gospodarskih ali političnih težav in podobnega, pozabljamo pa na pravi pomen besede, to je – odločiti se.

Slovar knjižnega jezika pozna tri pomene besede kriza:

- **ekonomski:** stanje v gospodarstvu, ko se ugodne razmere za razvoj začnejo hitro slabšati;
- **psihološki:** duševno stanje, ko je človek nesposoben premagati subjektivne in objektivne ovire;
- **medicinski:** obdobje v akutni bolezni pred spremembo na boljše ali (bistveno) slabše.

Človeška zgodovina je zgodovina večjih ali manjših kriz – prelomnih obdobj, ki so zahtevale od takratnih ljudi, da so sprejeli pomembne odločitve. Na splošno za krizo lahko rečemo, da je to čas, ko stari sistem, stara ureditev (politična, ekonomska ali družbena) postaja neustrezna, hkrati pa se pojavljajo zametki novega; nove ureditve, novih odnosov ter novih idej. Ob krizah se del ljudi vztrajno oklepa starega sistema, to so predvsem tisti, ki jim obstoječa ureditev prinaša največje koristi – v obliki bogastva, moči, položaja. Želijo ohraniti stanje, kakršno je (*status quo*).

Čas v katerem živimo, je čas ene največjih kriz v celotni zgodovini človeštva. Današnja kriza je prvič zares globalna in na »kocki« je dobesedno prihodnost človeštva in planeta Zemlja. Kriza je dandanes vsesplošna, saj ni področja človeške družbe in kraja na planetu, ki bi bil izvzet. Danes lahko govorimo o okoljski, ekonomski, politični in socialni krizi, v resnici pa so vse te krize samo različna imena splošne krize človeštva.

Beseda kriza v sami osnovi pomeni odločiti se oziroma čas odločitve. Kriza je zato odločilni trenutek ali stanje, v katerem pride do neke odločitve ali celo do preobrata. Gospodarska kriza pomeni težak položaj v gospodarstvu, ki ga spremljata brezposelnost in revščina.

2.2 ZAČETKI GOSPODARSKIH IN FINANČNIH KRIZ

Največji dosedanji borzni in finančni zlom v zgodovini človeštva se je pripetil oktobra 1929 v New Yorku in naznanil začetek dolgotrajne gospodarske krize, ki je v marsičem kriv za začetek 2. svetovne vojne. Hitler je bil leta 1933 izvoljen za kanclerja tudi zato, ker je Nemcem obljubil nova delovna mesta in odpravo katastrofalne nemške hiperinflacije.

Pravi vzrok za takratno krizo, ki se je začela v ZDA, je bila prevelika svoboda ekonomskih trgov (ekonomski liberalizem) – svoboda v smislu, da so finančniki in borzniki lahko svobodno počeli skoraj, kar se jim je zahotelo. To je tudi danes ideal večine ekonomistov, borznikov, finančnikov in gospodarstvenikov. Obsežne borzne špekulacije so sesule borze in pahnile v brezno celotno gospodarstvo in družbo. Ko je država odsotna oziroma, ko ni nikogar, ki bi brzdal in urejal trge, se začne divja zgodba pohlepa in sebičnosti. Vsakdo hoče več zase in nihče se ne ukvarja s posledicami svojih dejanj (Kralj, 2008).

Proti koncu 2. svetovne vojne zmagovite zahodne sile niso želele ponoviti preteklih napak. V majhnem ameriškem letovišču Bretton Woods so leta 1944 predstavniki zmagovitih držav postavili temelje stabilnejši povojni ekonomski ureditvi. Pod vplivom znamenitega britanskega ekonomista Johna Maynarda Keynesa, so se dogovorili za jasna ekonomska pravila, za večji vpliv države in politike v ekonomiji, za trdna razmerja med pomembnimi valutami itd. Nastala je tako imenovana Brettonwoodska ureditev. Ta sistem je dokaj dobro deloval do konca sedemdesetih let prejšnjega stoletja, do nastopa Margaret Thatcher v Veliki Britaniji (1979) in Ronalda Reagana v ZDA (1980). Pod mentorstvom avstrijsko-britanskega ekonomista Friedricha von Hayeka in ameriškega ekonomista Milтона Friedmana, ki sta imela velik vpliv tako na Thatcherjevo kot na Reagana, se je začela doba tako imenovanega neo-liberalizma. Oba sta zagovarjala neumešavanje države in politike v ekonomijo in popolno tržno svobodo – tako imenovano »laissez-faire« ekonomijo.

Pomembno mesto te ekonomske ideologije je predstavljal že v petdesetih letih prejšnjega stoletja Čikaška univerza, kjer sta omenjena ekonomista tudi predavala. Odtod tudi znameniti izraz za »čikaške fante« (Chicago boys), ki so se šolali na tej univerzi in po svetu širili ideologijo neoliberalizma. A prvo pravo priložnost so »čikaški fantje« dobili že leta 1973 v Južni Ameriki, v Čilu, kjer se je z Pinochetovim državnim udarom začel pohod fašističnih diktatur, ki so na široko sprejele ideje neo-liberalizma.

Z zlomom Sovjetske zveze se je neo-liberalizem hitro razširil preko »železne zavese« globoko v osrčje Azije in postal globalna politično-ekonomska ideologija v svetu. Tudi pri nas so bile ne dolgo nazaj zelo prisotne ideje tako imenovanih mladih ekonomistov, ki so dobro opremljeni z znanjem čikaške šole, vztrajno ponavljali bistvo neo-liberalizma. Država naj se ne umešava v ekonomijo, davke in socialne izdatke je treba radikalno zmanjšati, plače in pokojnine naj se ne zvišujejo preveč in – nastopila bo blaginja za vse (Kralj, 2008).

2.3 VZROKI IN POSLEDICE

Vse gospodarske krize od 19. stoletja naprej imajo podobne vzroke za nastanek. Osnova vseh gospodarskih kriz je pohlep, ki se kaže v pretirani produkciji, preveliki želji po dobičku, pretiranem iskanju delovne sile in cenejših materialov (Gole,2009, str. 6).

Eden izmen možnih vzrokov za krizo pa je tudi imperializem – želja velikih držav po pridobivanju bogastva na račun malih. Če tržne sile nimajo nikakršnega nadzora, začnejo delovati po svoji lastni logiki – logiki pohlepa in sebičnosti. Začne se divja tekma za naravne vire in dobrine ter tako imenovana komercializacija družbe, ki pomeni, da sleherna družbena dejavnost postane komercialna – tržna. Družba se globoko razsloji, javne storitve kot sta šolstvo in zdravstvo za mnoge postanejo vse težje dostopne, celotna družba začne delovati po logiki in »vrednotah« potrošništva. Prekomerno trošenje dobrin postane družbena zapoved, ki proizvaja kupe odpadkov in mnoge ljudi pahne v odvisnost, revščino ali depresijo.

Velika nevarnost preži na finančnih trgih. Zadnja desetletja neo-liberalizma so povzročila, da so se svobodni finančni trgi tako razbohotili, da zdaj celotni ekonomiji grozijo s hudo krizo. Borzno – finančni trgi so v zadnjih nekaj letih z različnimi novimi finančnimi produkti, ki jih nihče zares ne nadzoruje, tako napihnil, da so zdaj povzročili hudo krizo. Virtualno – navidezno bogastvo finančnih trgov je postalo tako obsežno, da ogroža mednarodno finančno stabilnost. Ogromne vrednosti navideznega borznega bogastva so v silovitem neskladju z realnimi količinami denarja v obtoku (Kralj 2008).

Kot posledice gospodarske krize navajamo stečaje podjetij in brezposelnost, finančna kriza pa pomeni padec denarja, znižanje standarda, znižanje produkcije itd. Slabšanje socialnega standarda prebivalstva pa vedno s seboj prinaša negativne posledice.

Kljub temu, da kriza resno prizadene ljudi, pa lahko prinese tudi marsikaj dobrega. Ljudje bodo začeli razmišljati, kaj so vrednote, zakaj strmeti k vedno večjemu dobičku in kaj mi ta sploh nudi. Samo novo investicijo in porabo. Treba je torej zmanjšati dobiček, proizvodnjo in porabo. To seveda prinese zmanjšanje delovnih mest, hkrati poglobi kulturno dimenzijo človeka, ki daje smisel in zadovoljstvo.

Spremeniti pa se morajo vrednote vseh, če želimo korak naprej. Svet mora biti odgovoren, da države med seboj sodelujejo, se ne zapirajo in da na finančnem trgu vzpostavijo nova pravila igre. Od uprav in nadzornih svetov se zahteva večja odgovornost v smislu korporativnega upravljanja in nadzora, od posameznika pa se zahteva večja odgovornost, da ne živi nad svojimi zmožnosti, da varčuje in ima boljši odnos do okolja.

2.4 IZHOD IZ KRIZE

Za izhod iz krize so potrebne resnične spremembe in te še zdaleč niso zahtevne ali povsem neznane, le odločiti se je treba zanje. V nadaljevanju je naštetih nekaj najpomembnejših sprememb:

- novi Marshallov načrt, s katerimi bi lahko zelo hitro odpravili hudo revščino v svetu; podobno kot so Američani po drugi vojni pomagali opustošeni Evropi, bi zdaj lahko pomagali revnim državam;
- novi Brettonwoodski sporazum, ki bi stabiliziral izjemno nestabilne finančne trge;
- uvedba Tobinovega davka, s katerim bi omejili vseobsegajoče špekulacije in hkrati zbrali kar nekaj denarja za odpravo kritičnih svetovnih problemov;
- mednarodni nadzor mednarodnih trgov – današnja podjetja in finančne ustanove so postala mednarodna in s pridom izkoriščajo različne ureditve držav, zato je zanje potreben mednarodni nadzor;
- uvedba univerzalnega temeljnega dohodka je predlog, ki bi zmanjšal strah ljudi pred negotovo usodo in vsem omogočil vsaj preživetje;
- uveljavitev principa medsebojne delitve – je še posebej ključnega pomena za prihodnost človeštva (Kralj 2008).

2.5 SVETOVNA GOSPODARSKA IN FINAČNA KRIZA

Kriza , ki se ja začela v ZDA kot nepremičninska in se prenesla na finančno področje, se širi v Evropo in druge dela sveta. Širi se iz finančnih trgov nazaj v realno gospodarstvo, kjer se z naraščanjem hipotekarnih kreditov tudi začela. Namesto, da bi posojilodajalec neposredno posodil denar posojilojemalcu, se med njiju vrine vrsto posrednikov, ki opravljajo svoje funkcije v zameno za denar. Posledično temu stroški

naraščajo. Pretvarjanje osnovnega posojila denarja v vrednostne papirje razprši tveganje. Dejansko pa skrije tveganje osnovnega posla hipotečnega posojila in njegove izvore. Prodaja tveganj iz osnovnega posla povečuje likvidnost v sistemu in povzroči, da posojilno aktivnost izmakne strogi kontroli centralnih bank. Na ta način postane nadzor bank nemočen, ravno tako pa tudi ukrepi monetarne politike.

Finančni in monetarni balon se napihuje zunaj poslovnih bank in v finančnih ustanovah, katere niso bile nadzorovane. Ameriške in britanske banke so vedele, da posojil posojilojemalci ne bodo mogli vrniti. Po drugi strani, pa jih to sploh ni skrbelo, ker so posojila prodale naivnežem na finančnem trgu. Posel je dobro cvetel, banke so odobravale vedno več posojil plačilno nesposobnim posojilojemalcem. Posojilojemalci so bili v prepričani, da bodo cene nepremičnin zrasle in bodo s posojilom pridobili na račun povečanja vrednosti nepremičnin.

V letu 2006 pa je prišlo do preobrata. Počil je prvi nepremičninski balon, ki je povzročil tudi pok finančnega balona. Njihovo posojilo je bilo mnogo večje kot njihova plačilo sposobnost, vrednost nepremičnine pa veliko nižja, zato niso mogli odplačevati svojih anuitet. Banke so se bile prisiljene zadolževati pri drugih bankah. Kmalu pa se je zgodilo, da tudi druge banke niso več upale posojati denarja. Da se ne bi zlomil celotni finančni sistem, so morale dodatno likvidnost zagotoviti centralne banke. Z ogromnimi zneski posojil so skušale zmanjšati to velikansko razliko, a hkrati povzročile višjo inflacijo, ki še več ljudi sili v revščino ali na sam rob preživetja. Ekonomisti pa za inflacijo vedno obtožujejo predvsem višje plače delovne sile, nikoli pa ne pokažejo pravih krivcev – centralnih bank, finančnih ustanov in trgov.

2.5.1 Nastanek finančne krize v ZDA

Prvi znaki krize so se pojavili aprila 2007, ko je ob poku hipotekarnega balona bankrotirala prva večja hipotekarna ustanova v ZDA. Začetek padanja cen nepremičnin je pomenil začetek finančne krize.

Septembra 2007 je propadla britanska banka Northern Rock ter marca 2008 še ena od petih največjih investicijskih bank Bear Stearns. Septembra 2008 so ZDA nacionalizirale dve največji hipotekarni finančni ustanovi.

Zelo kritično pa je dejstvo, da so največji hipotekarni ustanovi privatizirali, zasebniki lastniki pa so ju pripeljali do bankrota. Istega meseca se je zgodil propad še dvema od petih investicijski bank, Merrill Lynch in Lehman Brothers. Prvo banko je kupila Bank of America za petdeset milijard dolarjev, kar je največji znesek v zgodovini, drugo, pa je kupila angleška banka Barclays za minimalno ceno.

Vlada je s tem, ko ni hotela dati finančne injekcije omenjeni banki, želela opozoriti druge agente na finančnem trgu, da naj v podobnih situacijah ne računajo na finančno pomoč. Naslednji dan, 16. septembra pa je ameriška vlada odobrila posojilo največji ameriški in svetovni zavarovalnici AIG, v zameno pa je dobila varščino v

višini osemdeset odstotkov delnic. Cene delnic največje investicijske banke v ZDA, Goldman Saks, so v enem dnevu padle za več kot dvanajst in pol odstotka.

Padec v ZDA se je še nadaljeval. Da bi zaustavili nadaljnje padce in bankrote, je ameriška vlada oktobra 2008 predlagala in odobrila finančni paket za sistemsko rešitev ameriškega finančnega sistema in Wall Streeta. Kljub temu so borzni indeksi na Wall Streetu padli, kar pomeni, da niso zaupali v uspeh finančnega paketa. Padli pa so tudi borzni indeksi drugod po svetu. Realni sektor se je vse bolj poglobljal v recesijo.

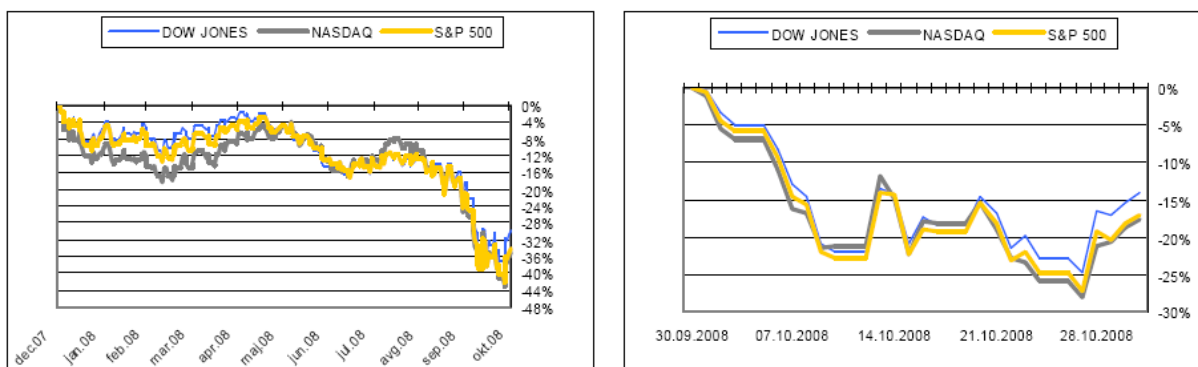
Finančne injekcije so pomagale, da novih stečajev finančnih ustanov ni bilo več. Borzni indeksi so se naglo spreminjali, ustavili pa so se ob koncu oktobra oziroma v začetku novembra 2008 in to kar štirideset odstotkov nižje od vrednosti v prejšnjem letu.

2.5.2 Prikaz dogajanj na borznih trgih oktober 2008

ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE

Slika 1 nam grafično prikazuje gibanje ameriški indeksov v letu 2008. Iz slike je razviden izjemen padec indeksov v mesecu oktobru 2008. Največji padec je doživel indeks NASDAQ, ki je padel v enem mesecu za 17,73 %. Sledita mu indeksa S&P 500 in DOW JONES.

Slika 1: Gibanje ameriških indeksov v letu 2008

Vir: Abanka Vipa d.d. Ljubljana (2008)

V spodnji tabeli pa je prikazano, koliko so na vrednosti izgubili vsi trije indeksi.

Tabela 1: ZDA - 2008

INDEKS	Vrednost 31.10.2008	Vrednost 30.09.2008	% sprememb
DOW JONES	9.325,01	10.850,66	-14,06
NASDAQ	1.720,95	2.091,88	-17,73
S&P 500	968,75	1.166,36	-16,94

Vir: Abanka Vipava d.d. Ljubljana (2008)

Ameriška centralna banka je v mesecu septembru dvakrat znižala obrestno mero. Prvič 8. oktobra, in sicer za 0,5 odstotne točke na 1,5 %. Tako je ameriška centralna banka vodila svetovno koordinirano akcijo znižanja obrestnih mer v kateri so sodelovale še Evropska centralna banka, Bank of England, Bank of Canada ter Švedska in Kitajska centralna banka. Cilj nižanja obrestne mere je enak kot pri vseh dosedanjih ukrepih vlade - zagotoviti likvidnost in povrniti zaupanje v finančni sistem. Poleg tega je centralna banka želela prepričati, da bi gospodarstvo zašlo v depresijo. Na rednem zasedanju v oktobru pa je sledilo še eno znižanje, ponovno za 0,5 odstotne točke. Ključna obrestna mera centralne banke je konec meseca tako znašala 1 %.

Število brezposelnih je bilo v oktobru 2008 na najvišji ravni v zadnjih petih letih. Stopnja brezposelnih v ZDA je znašala 6,1 %. Število oseb, ki so septembra zaprosile za pomoč na ameriškem Uradu za delo, je znašalo 478.000 ali 8.000 več od pričakovanih analitikov. Brezposelnost se je stopnjevala, saj je veliko podjetij pričelo z odpuščanjem. V preteklih mesecih so na veliko odpuščala finančna podjetja, v oktobru pa jim sledijo podjetja iz realnega sektorja. Yahoo, Chrysler in Xerox.

Prodaja na drobno je v septembru upadla za 1,2 %, največ po avgustu 2005 in več od 0,7-odstotnega padca, ki so ga napovedovali analitiki. V avgustu je bil padec prodaje 0,4-odstoten. Prodaja na drobno predstavlja zelo pomemben del rasti bruto domačega proizvoda (BDP). Zgodovinsko je prodaja na drobno v ZDA predstavljala okrog 60 % rasti BDP. Upad prodaje tretji zaporedni mesec je tako predstavljala resno grožnjo za močno znižanje BDP-ja. Na letni ravni je znašal upad v tretjem četrtletju 2 %. Zaupanje potrošnikov v gospodarstvo je upadlo na najnižjo raven v 40 letni zgodovini, odkar izračunavajo indeks. Predhodno najnižjo vrednost je indeks dosegel leta 1974. Indeks, ki meri mnenje Američanov glede trenutne in prihodnje gospodarske situacije, je upadel iz vrednosti 61,4 indeksnih točk na vsega 38 indeksnih točk. Ameriško gospodarstvo je v tretjem četrtletju zabeležilo 0,3-odstotni padec, medtem ko je bila še v drugem četrtletju gospodarska rast pozitivna v višini 2,8 %. Padec je bil sicer nižji od pričakovanih analitikov, ki so v povprečju napovedali upad v višini 0,5 %. Glavni razlog za upad je bila nižja domača potrošnja, ki ima v BDP-ju največjo utež. Le ta se je na letni ravni znižala za 3,1 %, kar je največ po letu 1980.

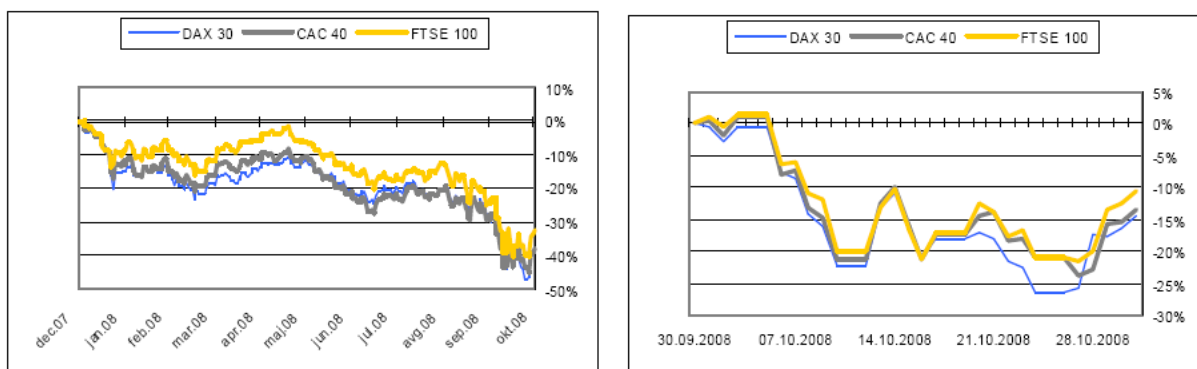
Ameriška centralna banka je sporočila, da bo od skladov denarnega trga kupila do 540 mrd USD kratkoročnih dolgov. Skladi denarnega trga se namreč soočajo z velikimi izplačili sredstev, ki so posledica nezaupanja vlagateljev v finančni sistem. Dobiček podjetja Coca Cola je v tretjem kvartalu zrasel za 14 % in je znašal 1,89 mrd USD ali 81 centov na delnico. V enakem obdobju lani je znašal dobiček 1,65 mrd USD oz. 71 centov na delnico. Prihodki so zrasli za 9,1 %, k čimer je več kot polovico rasti prispeval šibak dolar. Rezultati so mnogo boljši od glavnega konkurenta, PepsiCo, ki je v tretjem četrtletju zabeležil 9,6-odstotni padec dobička. Vrednost delnice je na zadnji dan oktobra znašala 44,06 USD, kar pomeni, da je v letu 2008 izgubila 28 % vrednosti.

Spletno podjetje Google je v tretjem četrtletju poslovalo nad pričakovanji analitikov. Dobiček je bil glede na enako obdobje lani višji za 26 % in znaša 1,35 mrd USD, prihodki pa so bili višji za 31 % in so znašali 5,54 mrd USD. Precej slabše je bilo poslovanje njegovega konkurenta Yahoo-ja, ki je odpustil 10 % zaposlenih, ker mu je dobiček v tretjem četrtletju 2008 upadel za 64%.

ZAHODNA EVROPA

Mesec oktober, imenovan tudi črni oktober, je na evropskih trgih minil v znamenju burnega dogajanja in velikih padcev vrednosti indeksov. Odličen zadnji teden pa je le pripomogel k temu, da so bile izgube precej manjše, kot je sprva kazalo. Evropski indeks DJ Stoxx 600 je v oktobru izgubil 13,27 % in pristal pri 222,07 točkah. Vrednost indeksa DJ Euro Stoxx 50, ki je letos izgubil že skoraj 41 % vrednosti, pa se je zmanjšala za 14,69 %, mesec pa je zaključil pri 2.591,76 točkah.

Slika 2: Gibanje evropskih indeksov v letu 2008

Vir: Abanka Vipa d.d. Ljubljana (2009)

Zgornja slika nam prikazuje gibanje evropskih indeksov v letu 2008. Iz slike je razvidno ogromen padec vseh treh indeksov. Najbolj je padel indeks DAX 30, sledita mu indeksa CAC 40 in FTSE 100. Koliko so indeksi izgubili na vrednosti, nam prikazuje spodnja tabela.

Tabela 2: Zahodna Evropa - 2008

INDEKS	BORZA	Vrednost 31.10.2008	Vrednost 30.09.2008	% sprememb
DAX 30	FRANFURT	4.987,97	5.831,02	-14,46
CAC 40	PARIZ	3.487,07	4.032,10	-13,52
FTSE 100	LONDON	4.377,34	4.902,45	-10,71

Vir: Abanka Vipa d.d. Ljubljana (2009)

Na račun špekulantov je blestel Volkswagen, ki je poletel za 79,67 %, močno pa so se spet pocenile finančne institucije; največ so izgubile Fortis (-79,32 %), ING (-51,54 %), in Deutsche Bank (-40,57 %).

Mesec se je slabo končal tudi za francoski Renault, katerega delnice so izgubile 46,45 % svoje vrednosti. Nemški Volkswagen je v tretjem četrtletju ustvaril 1,21 mrd EUR dobička oz. 3,02 EUR na delnico, kar je 27 % več kot v enakem obdobju lani. Prodaja se je povečala za 11 % na 28,9 mrd EUR, največ na Kitajskem in v Rusiji.

Pozitivno je presenetil švedski Electrolux, ki je v tretjem četrtletju dosegel 83,9 mio EUR čistega dobička, kar je 11,2 % več kot v enakem obdobju lani. Prihodki od prodaje se skoraj niso spremenili in so znašali 2,6 mrd EUR. Dobiček iz poslovanja se je zvišal za 11,6 % na 126,7 mio EUR, k čemur so pripomogli nižji stroški proizvodnje (prenos proizvodnje v države s cenejšo delovno silo) ter večja prodaja štedilnikov in pralnih strojev višjega cenovnega razreda. Delnice so v oktobru kljub temu izgubile 12,54 % vrednosti.

Nemški SAP, največji svetovni proizvajalec programske opreme, je v tretjem četrtletju ustvaril dobiček v višini 388 mio EUR, kar je 5 % manj kot v enakem obdobju lani in manj kot so pričakovali analitiki. Prihodki od prodaje so se zvišali za 14 % na 2,8 mrd EUR, družba pa je kljub višjim prihodkom ustvarila manjši dobiček. Zaradi nepredvidljivih razmer v svetovnem gospodarstvu je družba zmanjšala napoved profitne marže za letošnje leto. Delnice so v oktobru izgubile 25,93 % svoje vrednosti.

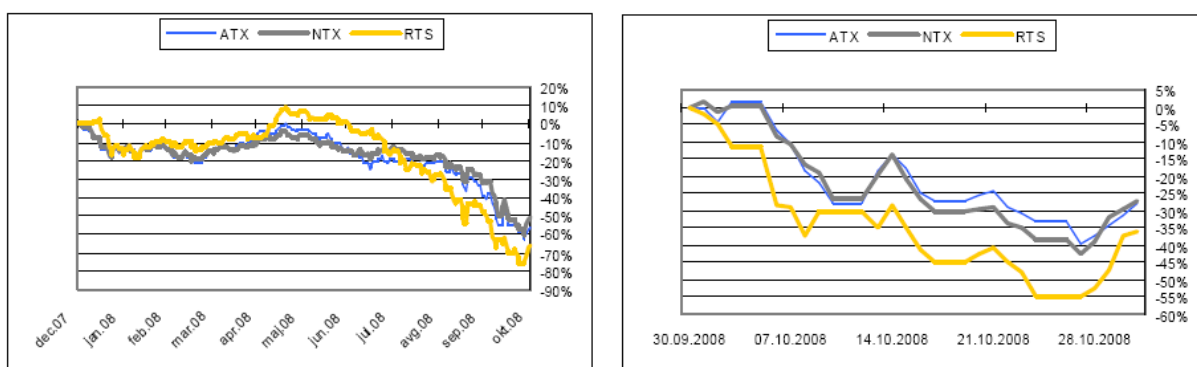
Švicarski farmacevt Novartis je v tretjem četrtletju čisti dobiček, ki je znašal 1,54 mrd EUR, povečal za 32 %. Prodaja je znašala 23,27 mrd EUR, kar je 12 % več kot lani v enakem obdobju, k večjemu dobičku pa je pripomogel tudi šibak dolar. Družba ocenjuje, da bo kljub finančni krizi leto zaključila z rekordno prodajo in rekordnim dobičkom. Delnice so v oktobru pridobile 7,02 %.

TRGI SREDNJE IN VZHODNE EVROPE

Tudi borze Srednje in Vzhodne Evrope so v mesecu oktobru doživele strm padec. Vlagatelji so se umaknili iz razvijajočih se trgov, v katere so se v minulih letih stekale znatne vsote denarnih sredstev, tamkajšnje države pa so nujno rabile dodatna likvidna sredstva, da preprečijo nadaljnje krčenje lokalnih gospodarstev.

To nam prikazuje tudi spodnja slika, ki prikazuje gibanje srednje in vzhodno evropskih indeksov. Iz slike 3 je razvidno, da je največji padec doživel indeks RTS, sledita mu indeksa ATX IN NTX.

Slika 3: Gibanje srednje in vzhodno evropskih indeksov v letu 2008

Vir: Abanka Vipava d.d. Ljubljana (2009)

Tabela 3 nam prikazuje, da na vrednosti največ izgubil indeks RTS, sledita mu indeksa ATX IN NTX, ki sta izgubila približno enako vrednost.

Tabela 3: Srednja in Vzhodna Evropa - 2008

INDEKS	BORZA	Vrednost 31.10.2008	Vrednost 30.09.2008	% sprememb
ATX	DUNAJ	1.997,76	2.767,76	-27,82
NTX	NEWEUROPE	985,16	1.356,65	-27,38
RTS	RUSIJA	773,37	1.211,84	-36,18

Vir: Abanka Vipava d.d. Ljubljana (2009)

Tamkajšnje države so nujno rabile dodatna likvidna sredstva, da preprečijo nadaljnje krčenje lokalnih gospodarstev. Mednarodni denarni sklad je sklenil dogovor s predstavniki Ukrajine glede posojila v višini 16,5 mrd USD, ki ga bo ta država namenila za ublažitev gospodarske krize, ki jo je povzročil kreditni krč in upočasnitev globalne gospodarske aktivnosti.

Ukrajina je tako prva vzhodnoevropska država, ki bo v sedanji krizi prejela pomoč s strani Mednarodnega denarnega sklada. Ukrajinski borzni indeks je od začetka leta izgubil 78,51 % vrednosti, v minulem mesecu pa mu je vrednost skopnela za 31,9 %. Mednarodni denarni sklad je navezal dogovore z Madžarsko, ki naj bi ravno tako prejela finančni paket, s katerim bi spodbudili državno gospodarstvo in izboljšal dolgoročni položaj za nadaljnjo gospodarsko rast. Madžarski borzni indeks je od začetka leta izgubil 48,52 % vrednosti, v minulem mesecu pa mu je vrednost upadla za 28,3 %.

Dobiček ruske energetske družbe Gazprom je v letu 2008 poskočil za 30 % v primerjavi z enakim obdobjem lani. Rast dobička je posledica visokih cen zemeljskega plina v prvi polovici leta. Cena delnice je zaradi bega investorjev iz ruskega delniškega trga od meseca maja upadla za 68,22 %.

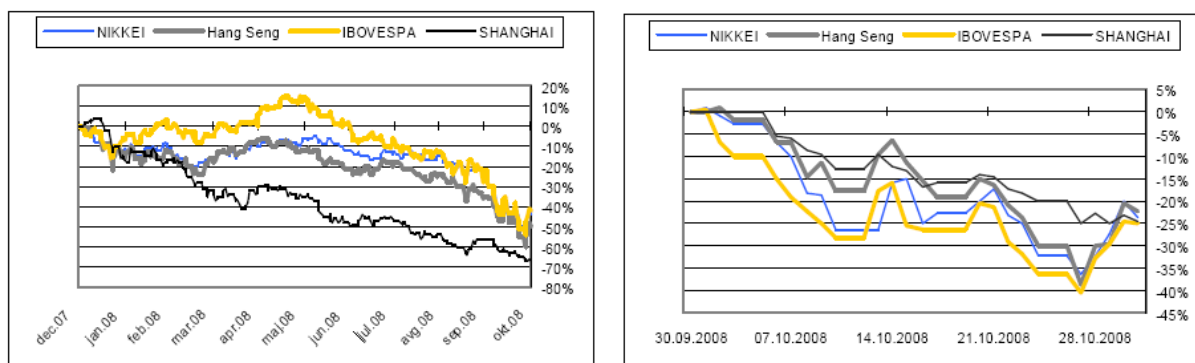
Iz avstrijske Erste Group so sporočili, da se je banka dokapitalizirala z državno pomočjo in tako prejela 2,7 mrd EUR sredstev. Država bo tako prejela fiksne dividende v višini 8 % iz naslova prednostnih delnic oz. okoli 216 mio EUR letno. Banka je s pomočjo dodatnega kapitala povišala Tier 1 kazalnik s 7 % na več kot 10 %. Delnica Erste bank je bila v lanskem letu pod hudim prodajnim pritiskom, saj je poleg neprijetnosti finančnega sektorja med vlagatelji dodaten pritisk predstavljal izpostavljenost banke razvijajočim se trgom, kot so na primer Madžarska, kjer ima Erste bančno mrežo. Tečaj delnice je v mesecu dni upadel za 39,80 %.

Tečaj delnice Raiffeisen International je v mesecu oktobru upadel za 50,97 %, kar pomeni, da se rast posojilne dejavnosti na območju Vzhodne Evrope in v Rusiji, zaradi manjše globalne gospodarske rasti in kreditnega krča, verjetno upočasnila.

AZIJA IN LATINSKA AMERIKA

Slika 4 nam prikazuje gibanje azijskih indeksov NIKKEI 225, HANG SENG, IBOVESPA in SHANGHAI v letu 2008. Tudi tu je zaznati viden padec indeksov.

Slika 4: Gibanje azijskih indeksov v letu 2008

Vir: Abanka Vipava d.d. Ljubljana (2009)

Gospodarska rast na Kitajskem je v preteklem četrtletju na letni ravni znašala visokih 9 %. Kljub temu je rast najnižja v zadnjih petih letih in pod napovedmi analitikov, ki so pričakovali 9,7- odstotno rast. Vlada je napovedala, da bo zvišala investicije v infrastrukturo in tako poskusila zadržati gospodarsko rast na visoki ravni. Da bi spodbudila gospodarsko rast je centralna banka že tretjič v dveh mesecih znižala obrestno mero, in sicer je obrestna mera za enoletna posojila upadla iz 6,93 % na 6,66 %, obrestna mera za depozite pa iz 3,87 % na 3,60 %.

Upočasnitev gospodarske rasti naj bi letos in prihodnje leto močno vplivala na prodajo avtomobilov na Kitajskem. Po napovedih vodilnega svetovalnega podjetja JD Power and Associates bo rast prodaje avtomobilov na Kitajskem letos le 6,7-odstotna, kar je mnogo manj lanske 24-odstotne rasti. Podobno rast prodaje naj bi po napovedih avtomobilska industrija dosegla prihodnje leto. Glavni razlog za upad prodaje osebnih vozil analitska hiša vidi v upadu rasti BDP. Rast BDP naj bi po napovedih znašala med 7 % in 7,5 %. Kitajske oblasti predvidevajo 10-odstotno rast, delno tudi na račun povečanja državne potrošnje. Kot zanimivost je Financial Times navedel še podatek, da 90 % Kitajcev kupuje osebna vozila z gotovino in zato kreditna kriza na prodajo ne bi smela imeti velikega vpliva.

Iz tabele 4 tabele je razvidno, da so vsi štirje indeksi doživeli izreden padec v primerjavi s septembrom 2008.

Tabela 4: Azija in latinska Amerika - 2008

INDEKS	BORZA	Vrednost 31.10.2008	Vrednost 30.09.2008	% sprememb
NIKKEI 225	TOKIO	8.576,98	11.259,86	-23,83
HANG SENG	HONG KONG	13.968,99	18.016,21	-22,47
IBOVESPA	BRAZILIJA	37.256,84	49.541,27	-24,80
SHAGGAI	KITAJSKA	1.663,66	2.293,78	-27,47

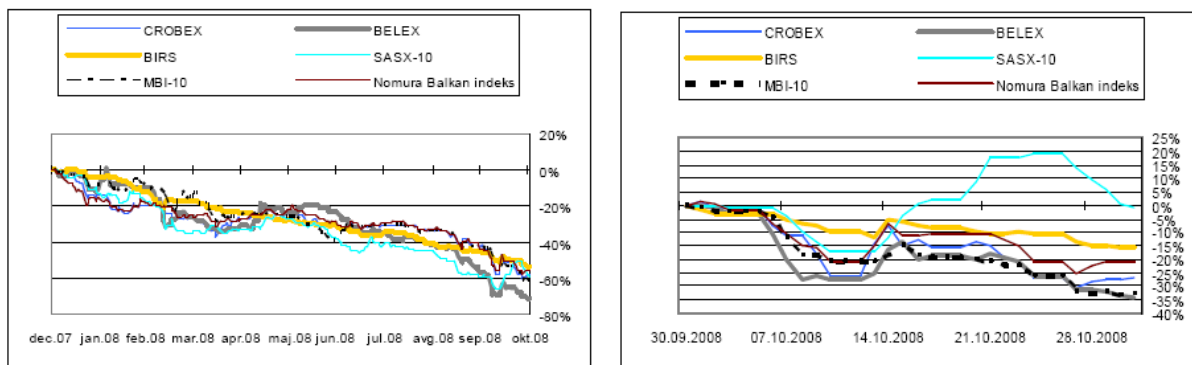
Vir: Abanka Vipa d.d. Ljubljana (2009)

TRGI NEKDANJE JUGOSLAVIJE

Slika 5 nam prikazuje gibanje indeksov na trgu bivše Jugoslavije. Tudi na trgih nekdanje Jugoslavije so v mesecu oktobru prevladovali strmi padci delniških tečajev in velika volatinitost. V Beogradu je največji upad tečaja doživela delnica Metals banke, prim kateri so regulatorji ugotovili določene nepravilnosti in jo umaknili iz trgovanja v A kotaciji. Njen tečaj je upadel za 68,13 %. Med ostalimi poraženci tega meseca sledijo banke. Aik banka je izgubila 53,81 % vrednosti, Komercijalna banka in Privredna banka pa sta izgubile po 50,8 % in 50,12 % vrednosti. Na mesečni ravni

so jo še najbolj odnesli vlagatelji v Sarajevu. Med delnicami, ki so največ pridobile na vrednosti se nahajajo ABS banka s 7,78-odstotnim povečanjem tečaja in pa BH Telecom s 7,72 odstotnim skokom tečaja. Sledijo Delnice Fabrike Duhana in Bosnalijek-a s 5,63 oziroma 3,01 odstotnim povišanjem tečaja.

Slika 5: Gibanje indeksov trgov nekdanje Jugoslavije v letu 2008

Vir: Abanka Vipa d.d. Ljubljana (2009)

Iz tabele 5 je razvidno, da je največji padec dosegel indeks CROBEX, medtem, ko je indeks MBI10 pristal na najvišji pozitivni vrednosti.

Tabela 5: Trgi nekdanje Jugoslavije -2008

INDEKS	BORZA	Vrednost 31.10.2008	Vrednost 30.09.2008	% sprememb
CROBEX	ZAGREB	2.191,84	2.990,97	-26,72
SASX – 10	SARAJEVO	1.514,02	1.524,80	-0,82
BIRS	BANJA LUKA	1.196,01	1.415,48	-15,50
MBI10	SKOPJE	3.002,20	4.448,87	32,52
BELEX15	BEOGRAD	659,88	1.003,77	34,26
NOMURA	BALKAN	990,92	1.248,71	20,64

Vir: Abanka Vipa d.d. Ljubljana (2009)

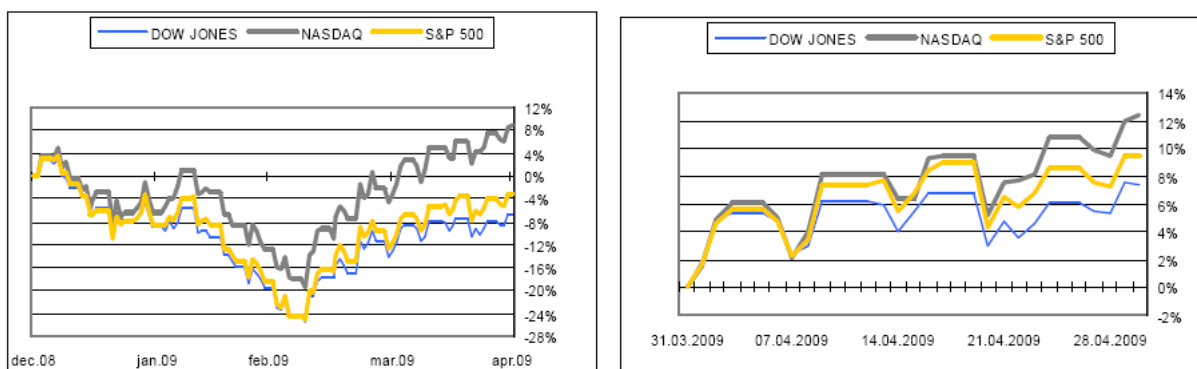
V minulem mesecu so tako prevladovali strmi padci delniških tečajev in velika nihanja.

2.5.3 Prikaz dogajanj na borznih trgih april 2009

ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE

V mesecu aprilu 2009 je bilo zaznati spremembo na borzah v primerjavi z oktobrom 2008. Ameriški borzni indeksi so se v mesecu aprilu gibali močno pozitivno. Osrednji delniški indeks S&P 500 je na mesečni ravni pridobil 9,39 %, od najnižje vrednosti letos pa je pridobil že 34,12 %. Razlog za rast so bila predvsem boljša pričakovanja glede okrevanja tako potrošnikov kot tudi vodilnih v podjetjih, ki se odražajo v višjih vrednostih indeksov zaupanja. Posledično raste tudi potrošnja gospodinjstev, ki predstavlja kar 70 % celotnega ameriškega bruto domačega proizvoda. To nam prikazuje tudi slika 6.

Slika 6: Gibanje ameriških indeksov v letu 2009

Vir: Abanka Vipa d.d. Ljubljana (2009)

Iz tabele 6 je razvidno, da indeksi DOWN JONES, NASDAQ in S&P 500 počasi pridobivajo na vrednosti. Najbolj je zrasel indeks NASDAQ, sledita mu indeksa S&P500 in DOWN JONES.

Tabela 6: ZDA - 2009

INDEKS	Vrednost 30.04.2009	Vrednost 31.03.2009	% sprememb
DOW JONES	8.168,12	7.608,92	7,35
NASDAQ	1.717,30	1.528,59	12,35
S&P 500	872,81	797,87	9,39

Vir: Abanka Vipa d.d. Ljubljana (2009)

Proizvajalec priljubljenega telefona iPhone, ameriško podjetje Apple, je v prvem četrtletju letos ustvarilo za 1,21 mrd USD dobička, kar je 15 % več kot v enakem obdobju lani. Prihodki družbe so se povečali za 9 % na 8,16 mrd USD. Novica je pozitivno vplivala na podjetja iz tehnološkega sektorja.

Oracle za 7,4 mrd USD kupuje proizvajalca programske opreme Sun Microsystems. Delnica slednjega je po objavi pridobila skoraj 37 %. Podjetje bo k dobičku Oracla že v prvem letu prispevalo 1,5 mrd USD, v naslednjem letu pa 2 mrd USD. S prevzemom se strinjata upravi obeh podjetij. Zaključen naj bi bil konec poletja, ko bo Oracle pridobil vsa dovoljenja s strani nadzornih organov.

Farmaceutski gigant Pfizer je v prvem četrtletju ustvaril za 2 % nižji dobiček kot v enakem obdobju lani. Ta je dosegel 2,73 mrd USD, kar je več kot so pričakovali analitiki. Prihodki so bili nižji za 8 % in so znašali 10,9 mrd USD.

Cene nepremičnin v ZDA še naprej upadajo. Indeks S&P Case-Shiller, ki meri cene nepremičnin v 20 ameriških mestih je na letni ravni upadel za 18,6 %. Padec je nekoliko nižji kot mesec poprej, ko je indeks zabeležil 19-odstotni padec, kar kaže na to, da se nepremičninski trg zelo počasi stabilizira.

Indeks pada že vse od januarja 2007 in je od vrha izgubil že dobrih 30 % vrednosti. K umirjanju na nepremičninskem trgu bodo srednjeročno prispevale tudi obrestne mere za hipotekarna posojila. Te so dosegle najnižji nivo v zadnjih 52 letih.

Povprečna obrestna mera za 30-letno hipotekarno posojilo trenutno znaša 5,19 % letno, kar je najmanj po letu 1956. Zaradi nizkih obrestnih mer se potrošniki v vedno večji meri odločajo za poplačilo starih kreditov in najemanje novih, cenejših. S tem prihranijo nekaj denarja, ki ga lahko neposredno usmerijo v potrošnjo.

Brezposelnost je v mesecu marcu zrasla na 8,5 %. Samo v marcu je delo izgubilo 663.000 zaposlenih, stopnja brezposelnosti pa je najvišja po letu 1983. Brezposelnost nakazuje na dejstvo, da bo recesija trajala najdlje po veliki depresiji v 30-ih letih preteklega stoletja.

Indeks vodilnih indikatorjev, makroekonomskih kazalnikov, ki kažejo obrat v gospodarstvu, je v marcu upadel za 0,3 %, medtem ko so analitiki pričakovali 0,2-odstotni padec. Stanje v ameriškem gospodarstvu se še ni umirilo, kar nakazuje na najdaljšo recesijo po 2. svetovni vojni. Brezposelnost je visoka in še vedno narašča, situacija na kreditnih trgih se umirja prepočasi.

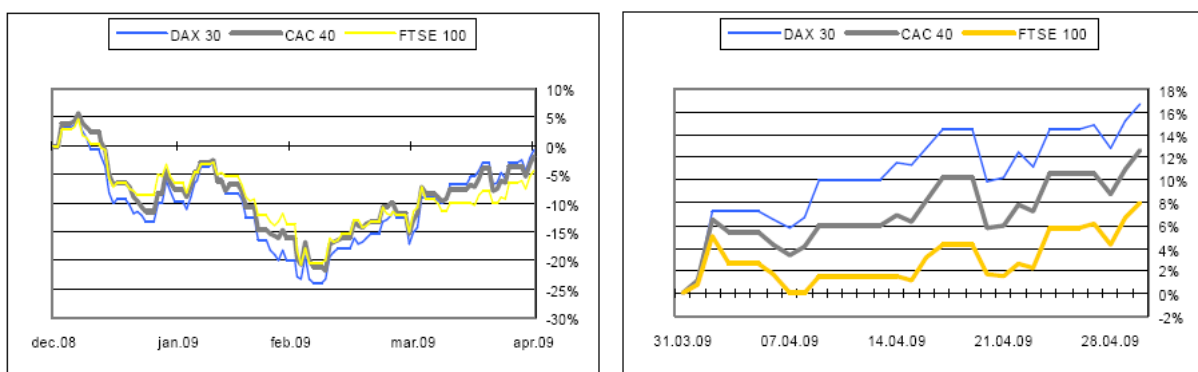
Indeks zaupanja potrošnikov v gospodarstvo je zrasel največ v zadnjih treh letih, k čimer je delno pripomogla tudi rast delniških indeksov. Zaupanje se je odrazilo tudi v potrošnji, ki je na letni ravni nepričakovano zrasla za 2,2 %. Indeks zaupanja potrošnikov je zrasel na 39,2 točke, medtem ko je še predhodni mesec znašal 26,9 indeksnih točk.

ZAHODNA EVROPA

Slika 7 nam prikazuje, kako so se gibal evropski indeksi v letu 2009. Vlagatelji na evropskih borzah so bili lahko izredno zadovoljni, saj so se tečaji delnic na evropskih

borzah precej podražili. Indeks največjih 50 evropskih podjetij DJ Euro Stoxx 50 je poskočil za 14,69 % na 2.375,34 točk, širši evropski indeks DJ Stoxx 600 pa za 13,47 % na 200,23 točk. Odlično so se tokrat »odrezali« tudi indeksi na vseh treh najpomembnejših evropskih borzah. Najbolj so bili zadovoljni vlagatelji v Nemčiji, kjer je indeks DAX 30 pridobil skoraj 17 %, k čemur so največ pripomogle delnice MAN-a in Daimlerja, ki so poskočile za 43,26 % oz. 42,27 %.

Slika 7: Gibanje evropskih indeksov letu 2009

Vir: Abanka Vipa d.d. Ljubljana (2009)

Iz spodnje tabele je razvidno, da so indeksi pridobili na vrednosti. Največ je pridobil indeks DAX 30, sledita mu indeksa CAC 40 in FTSE 100.

Tabela 7: Zahodna Evropa - 2009

INDEKS	BORZA	Vrednost 30.04.2009	Vrednost 31.03.2009	% sprememb
DAX 30	FRANFURT	4.769,45	4.084,76	16,76
CAC 40	PARIZ	3.159,85	2.807,34	12,56
FTSE 100	LONDON	4.243,71	3.926,14	8,09

Vir: Abanka Vipa d.d. Ljubljana (2009)

Na londonski borzi so se odlično odrezale delnice banke Barclays, ki so pridobile kar 90,20 %, sledile pa so ji delnice Royal Bank of Scotland, ki so se podražile za 70,61 %. V Franciji so se najbolj podražile delnice Renaulta, ki so pridobile 58,67 %, z 46,79 % pa so ji sledile delnice največjega svetovnega proizvajalca cementa Lafarge. Pozitivno je analitike in vlagatelje s svojimi rezultati razveselila Deutsche Bank, ki je prvo letošnje četrtletje zaključila z 1,19 mrd EUR dobička, med tem ko je v enakem obdobju v lanskem letu je banka ustvarila 131 mio EUR izgube. Investicijsko

bančništvo je v prvem četrtnetju zopet postalo dobičkonosno, poleg tega pa je banka v prvem četrtnetju prodala za 387 mrd EUR korporativnih obveznic, kar je dvakrat več, kot leto poprej. Delnice so v aprilu pridobile 34,16 %.

S svojimi rezultati pa je presenetila tudi največja švicarska banka Credit Suisse, ki je v prvem četrtnetju letos, predvsem na račun boljših rezultatov investicijskega bančništva, ustvarila 2 mrd švicarskih frankov (1,3 mrd EUR) čistega dobička, med tem ko je enako obdobje v lanskem letu končala z 2,1 mrd švicarskih frankov (1,4 mrd EUR) čiste izgube. Delnice so v mesecu pridobile 28,68 %. Poslovne rezultate za prvo letošnje četrtnetje je objavila tudi švicarska banka UBS. Banka je ustvarila izgubo v višini 1,75 mrd USD, kar je bilo pod pričakovanji analitikov. Podjetje bo z namenom varčevanja odpustilo 11 % zaposlenih. Sporočili so še, da pričakujejo za dodatne 3,4 mrd USD izgub iz naslova odpisov nelikvidnih papirjev in izgub na kreditnih portfeljih. Do sedaj je imela banka že za 50 mrd USD odpisov. Delnica je v preteklem mesecu pridobila 49,07 %.

Svetovna gospodarska kriza pa je prizadela tudi nizozemskega proizvajalca elektronike Philips, ki je v prvem četrtnetju letos zabeležil čisto izgubo v višini 57 mio EUR, med tem ko je v enakem obdobju lani ustvaril čisti dobiček v višini 294 mio EUR. Prihodki od prodaje so se v primerjavi z lanskim prvim trimesečjem znižali za 15 % na 5,08 mrd EUR, pri čemer so prihodki od prodaje svetil upadli za 19 %, prihodki od prodaje zabavne elektronike pa za 25 %. V prihodnje namerava podjetje precej znižati fiksne stroške, zato bodo v ta namen odpustili 6.000 zaposlenih. Delnice so v aprilu pridobile 24,19 %.

Evropska centralna banka (ECB) je na svojem rednem zasedanju v začetku aprila temeljno obrestno mero spustila za 0,25 odstotne točke na novo zgodovinsko najnižjo raven, in sicer 1,25 %. To je bilo v nasprotju s pričakovanji analitikov, ki so pričakovali znižanje za pol odstotne točke. Angleška centralna banka pa je obrestno mero pustila nespremenjeno pri 0,5 %.

Stopnja brezposelnosti v območju evra je bila marca 8,9-odstotna, kar je najvišja raven po oktobru 2005, med tem ko je bila v celotni EU 8,3-odstotna. Glede na februar se je stopnja brezposelnosti tako v območju evra kot tudi v celotni EU povišala za 0,2 odstotne točke. V primerjavi z lanskim marcem se je stopnja brezposelnosti v državah z evrom zvišala za 1,7 odstotne točke, v sedemindvajseterici pa za 1,6 odstotne točke. Po prvi oceni evropskega statističnega urada Eurostat je letna stopnja inflacije v območju evra aprila znašala 0,6 % in je glede na marec ostala nespremenjena. Inflacija v državah z evrom tako ostaja na najnižji ravni od leta 1996, ko se je začela izračunavati za države s skupno valuto.

Razpoloženje nemških vlagateljev glede nemškega gospodarstva se je aprila precej izboljšalo, saj je indeks razpoloženja vlagateljev, ki ga meri nemški Center za raziskovanje evropskega gospodarstva (ZEW), poskočil iz -3,5 točke na 13 točk (analitiki so pričakovali izboljšanje na 2 točki), kar je dvoletni vrh. Prav tako se je izboljšalo tudi razpoloženje glede prihodnosti gospodarstva v območju evra, ki se

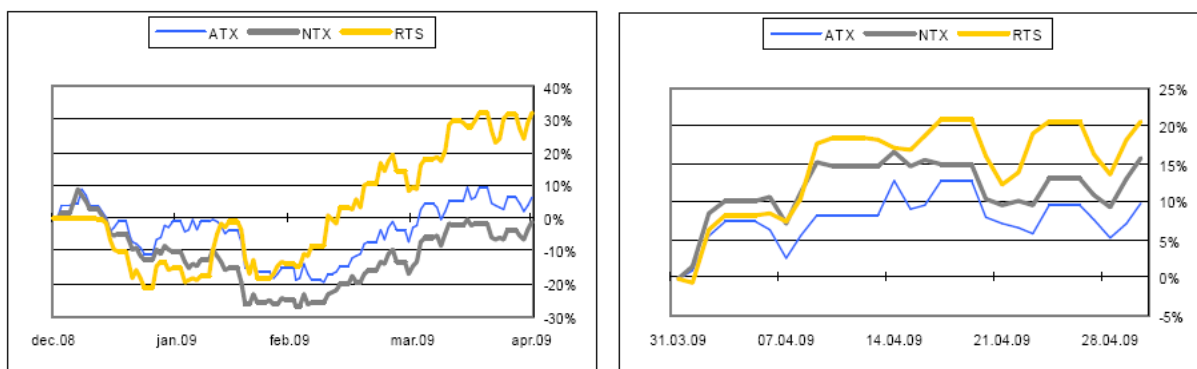
je iz -6,5 točk povzpelo na 11,8 točke (analitiki so pričakovali izboljšanje na 0 točk). Za malenkost se je izboljšal tudi kazalec poslovnega zaupanja, ki ga meri nemški inštitut za gospodarske raziskave Ifo, saj je se je z marčnih rekordno nizkih 82,2 točke povzpela na 83,7 točke.

Po napovedih nemške vlade, naj bi se nemško gospodarstvo, ki je največje v Evropi in tudi najpomembnejši slovenski izvozni trg, v letošnjem letu skrčilo za 6 % (pred tem je napovedovala 2,25- odstotno krčenje), kar je v skladu z napovedmi vodilnih nemških gospodarskih inštitutov. Je pa vlada bolj optimistična glede leta 2010, saj napoveduje 0,5-odstotno gospodarsko rast, med tem ko inštituti napovedujejo 0,5-odstotni upad.

TRGI SREDNJE IN VZHODNE EVROPE

Tudi borze Srednje in Vzhodne Evrope so v minulem mesecu doživele precejšnjo rast delniških tečajev. To velja predvsem za ruske delnice, po katerih so planili vlagatelji zaradi višjih cen energentov ter relativno nizkih vrednotenj. Tečaji ruskih energetskih družb Gazprom, Lukoil in Rosneft so pridobili po 16,97 %, 16,68 % in 21,06 %. Tudi na trgih Srednje in Vzhodne Evrope pa je bil podobno kot na razvitih trgih, glavno gonilo rasti finančni sektor. Tečaja ruskih bank Sberbank ter VTB Bank sta se v mesecu dni povzpela za 53,45 % oziroma 13,00 %. Tečaj madžarske banke OTP je pridobil 56,29 %, tečaja avstrijskih bank Erste Group in Raiffeisen International pa sta poskočila za 25,49 % oziroma 24,89 %.

Slika 8: Gibanje srednje in vzhodno evropskih indeksov v letu 2009

Vir: Abanka Vipa d.d. Ljubljana (2009)

Iz tabele 8 je razvidno, da je največ pridobil indeks RTS, sledita mu indeksa NTX in ATX.

Tabela 8: Srednja in Vzhodna Evropa - 2009

INDEKS	BORZA	Vrednost 30.04.2009	Vrednost 31.03.2009	% sprememb
ATX	DUNAJ	1.863,01	1.696,62	9,81
NTX	NEWEUROPE	844,60	728,60	15,92
RTS	RUSIJA	832,87	689,63	20,77

Vir: Abanka Vipava d.d. Ljubljana (2009)

Avstrijsko podjetje Wienerberger AG, največji svetovni izdelovalec opek, bo refinanciral 223 mio EUR posojil, s čimer bo podjetje pridobilo več časa za odplačilo dolgov. Na podlagi novih določil refinanciranja dolga mora podjetje odplačati 18 mio EUR do leta 2011, preostali del pa do leta 2013. Brez refinanciranja bi moralo podjetje vrniti obstoječi dolg v letošnjem in naslednjem letu. Tečaj delnice Wienerberger AG je v mesecu dni pridobil 51,77 %. Druga največja ruska banka VTB Group je v zadnjem kvartalu beležila manjšo izgubo od pričakovane na račun odkupovanja lastnih obveznic. Banka je v zadnjem kvartalu realizirala neto izgubo v višini 104 mio USD, v primerjavi z 463 mio USD dobička v enakem obdobju lani.

Ruski proizvajalec niklja Norilsk Nickel, je v prvem četrtletju proizvedel 69.357 metričnih ton niklja, kar je 7,5 % manj kot v enakem obdobju lani. Proizvodnja bakra se je znižala za 7,7 % na 96.000 metričnih ton. Tečaj delnice Norilsk Nickel je v minulem mesecu pridobil 34,97 %. Rusko naftno podjetje Lukoil je v zadnjem četrtletju izkazal prvo izgubo po letu 2001. Neto izguba je znašala 1,62 milijarde USD, v primerjavi z 3,21 milijarde USD dobička v enakem obdobju v predhodnem letu. Zaradi nizkih cen nafte ter upadanja vrednosti ruskega rublja namerava podjetje zmanjšati obseg investicij v letošnjem letu za 40%. Cena delnice je od začetka leta pridobila 48%.

AZIJA IN LATINSKA AMERIKA

Kot na prikazuje slika 9, so tudi indeksi na azijskih trgih v mesecu aprilu močno zrasli. Japonski Nikkei je pridobil 8,86 %, hongkonški Hang Seng pa kar 14,33 %. Indeks delnic, ki kotirajo na kitajskem je v aprilu sicer zrasel le za 4,4 %, vendar pa je v letošnjem letu pridobil že 44,2 %. Visoko rast so zabeležile tudi brazilske delnice. Indeks Bovespa je pridobil 15,55 %. Delnice razvijajočih se trgov so z rastjo pričele hitreje in bolj intenzivno kot delnice na razvitih trgih.

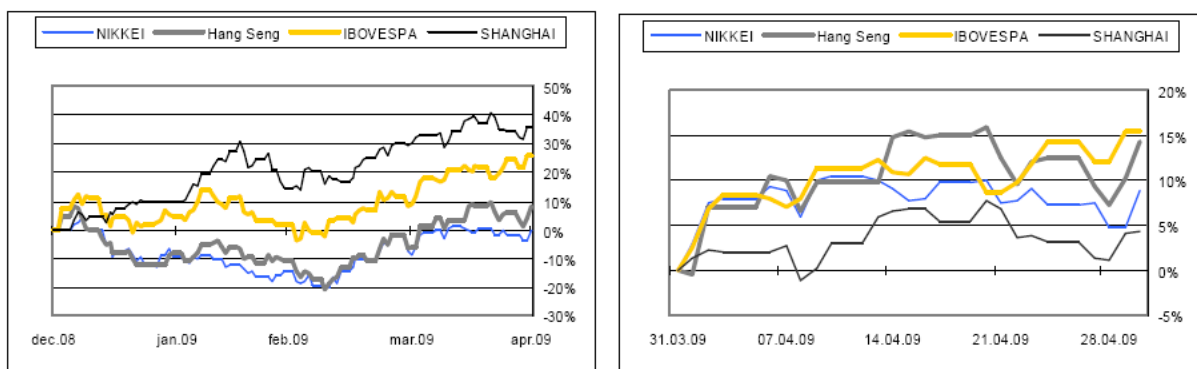
Japonsko gospodarstvo je prvič po letu 1980 zabeležilo trgovinski primanjkljaj. Primanjkljaj je v tekočem letu do 31. marca znašal 5,7 mrd EUR in je posledica visokih cen uvoznih surovin v začetku opazovanega leta in močnem upadu izvoza. Izvoz je upadel že šesti zaporedni mesec. Bruto domači proizvod je v zadnjem

trimesečju upadel za kar 12,1 %, kar je največ po letu 1974. Kljub temu nekateri analitiki že opažajo, da se stanje umirja in napovedujejo zelo močan odboj gospodarstva v prihodnjih nekaj četrtletjih.

Največji mobilni operater na Kitajskem, China Mobile, je konec aprila najavil nakup 12-odstotnega deleža v tajvanskem ponudniku mobilne telefonije Far EastTone. Posel bo prva kitajska naložba v katerokoli tajvansko podjetje, ki kotira na borzi. Posel je pomemben tudi zaradi zgodovinskega ozadja.

Kitajska in Tajvan sta bili dolga leta sprti državi. Politične strasti med državama se kot kaže počasi umirjajo. China Mobil je aprila objavil poslovne rezultate za prvo četrtletje 2009. Dobiček podjetja je glede na isto obdobje lani zrasel za 5,2 % na 25,2 mrd juanov. Rast dobička je bila najnižja v zadnjih petih letih. Podjetje je pridobilo 19,9 milijona novih uporabnikov, kar je 6 % manj kot v enakem obdobju leta 2008. Prihodki podjetja so zrasli za 9,2 % na 101,3 mrd juanov.

Slika 9: Gibanje azijskih indeksov v letošnjem letu 2009

Vir: Abanka Vipa d.d. Ljubljana (2009)

Iz tabele 9 je razvidno, da sta največ pridobila indeksa IBOVESPA in HANG SENG, sledita mu indeksa NIKKEI 225 in SHAGGAI.

Tabela 9: Azija in Latinska Amerika - 2009

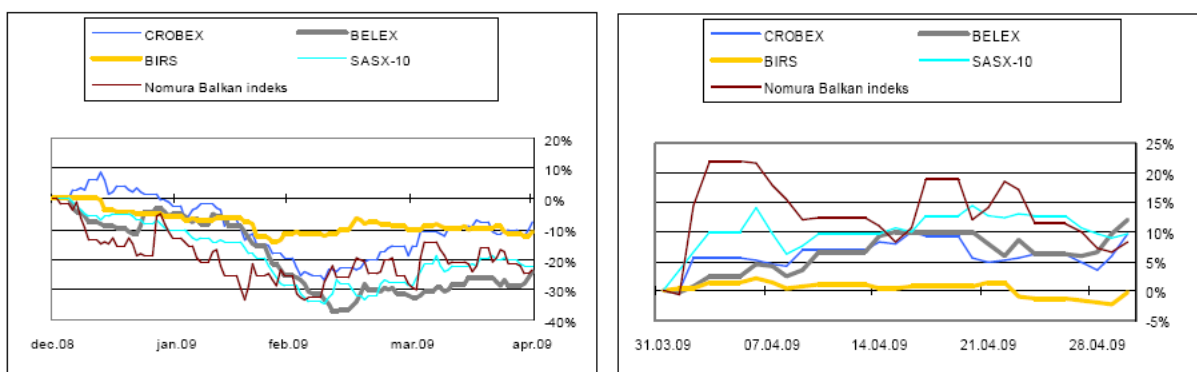
INDEKS	BORZA	Vrednost 30.04.2009	Vrednost 31.03.2009	% sprememb
NIKKEI 225	TOKIO	8.828,26	8.109,53	8,86
HANG SENG	HONG KONG	15.520,99	13.576,02	14,33
IBOVESPA	BRAZILIJA	47.289,53	40.925,87	15,55
SHAGGAI	KITAJSKA	2.477,57	2.373,21	4,40

Vir: Abanka Vipa d.d. Ljubljana (2009)

TRG NEKDANJE JUGOSLAVIJE

Slika 10 nam prikazuje, da so delniški indeksi na Balkanu trgovanje končali pozitivno in so sledili pozitivnemu trendu, ki so ga narekovali vlagatelji na razvitih trgih. Najbolj so lahko zadovoljni vlagatelji v Beogradu in Zagrebu, medtem ko je borzni indeks v Banja Luki utrpel izgubo.

Slika 10: Gibanje indeksov trgov nekdanje Jugoslavije v letu 2009

Vir: Abanka Vipa d.d. Ljubljana (2009)

Iz tabele 10 je razvidno, da so indeksi CROBEX, SASX – 10, BELEX15 in NOMURA pristali na pozitivni vrednosti, medtem, ko je indeks BIRS pristal na negativni vrednosti.

Tabela 10: Trgi nekdanje Jugoslavije - 2009

INDEKS	BORZA	Vrednost 30.04.2009	Vrednost 31.03.2009	% sprememb
CROBEX	ZAGRAB	1.593,57	1.451,32	9,80
SASX – 10	SARAJEVO	961,86	877,02	9,67
BIRS	BANJA LUKA	918,28	920,42	-0,28
BELEX15	BEOGRAD	426,96	380,83	12,11
NOMURA	BALKAN	780,45	705,26	10,66

Vir: Abanka Vipa d.d. Ljubljana (2009)

Med hrvaškimi delnicami je največ pridobila delnica Končar elektroindustrija, katerega tečaj je poskočil za 37,13 %. Sledijo mu delnice Ericsson Nikola Tesla, katerih tečaj je zrasel za 24,55 %. Med delnicami, katerih tečaj je v marcu najbolj upadel, se tokrat nahaja Kraš s 16,23-odstotnim padcem.

V Beogradu je največji upad tečaja doživela delnica Bambi Banata, katere tečaj je v mesečnem obdobju upadel za 17,79 %. Drugi največji poraženec je tokrat delnica Univerzal banke s 11,27- odstotnim padcem. Največ so pridobile delnice podjetja Telefonija AD, in sicer 32,23 %. Na drugem mestu se nahaja Energoprojekt, njegove delnice pa so se podražile za 26,15 %. Na tretjem mestu se nahajajo delnice Sojaproteina, katerih tečaj je zrasel za 20,56 %.

Na mesečni ravni so v Sarajevu največ izgubile delnice Šipad Komerca, ki so se pocenile za 17,81 %, sledijo jim delnice Energoinvesta, ki so se pocenile za 2,86 %. Največ so pridobile delnice Fabrike Duhana, in sicer 26,26 %. Sledijo jim delnice BH Telecom, katerih tečaj je zrasel za 19,90 %. Delnice Sarajeva osiguranja so pridobile 13,33 %.

Na skupščini delničarjev Telekoma Srpske je bila izglasovana dividenda v višini 0,2304 konvertibilne marke na delnico. Glede na zaključni petkov tečaj delnice, ki je znašal 1,25 konvertibilne marke, je dividendni donos kar 18,4-odstoten. Presečni dan za izplačilo dividende je 24. april. Tečaj delnice je v mesecu dni izgubil 0,80 %. Srbska Agrobanka je objavila poslovne rezultate za leto 2008. Čisti dobiček je dosegel 537 mio RSD. Obseg posojil se jim je povečal za 19 %, višina depozitov pa za 19,7 % v primerjavi z letom 2007. Banki je precej oklestilo dobiček gibanje tečaja EUR-RSD. Tečaj delnice je v mesecu dni pridobil 14,33 %.

Uljanik plovidba je leto 2008 zaključila z 71,26 mio HRK neto dobička, kar je 72 % manj kot v letu 2007. Prihodki so dosegli 262,14 mio HRK, kar predstavlja 41,6-odstotni upad. Glavni razlog za izrazit padec dobička ter prihodkov je upad prodaje ladjevja. Tečaj delnice je v mesecu dni pridobil 11,47 %. Institut IGH je leto 2008 zaključil z 72,26 mio HRK neto dobička, kar je 10,6 % več kot v letu 2007. Prihodki so dosegli 793,26 mio HRK, kar predstavlja 23,2-odstotno rast. Skupni stroški so dosegli 701,46 mio HRK, je 24,8 % več kot v letu 2007. Tečaj delnice je v mesecu dni pridobil 19,36 %. Luka Rijeka je leto 2008 zaključila z 3,12 mio HRK neto dobička, kar je 20 % manj kot v letu 2007. Prihodki so dosegli 264,86 mio HRK, kar predstavlja 14-odstotno rast. Skupni stroški so dosegli 261,2 mio HRK, kar je 14,4 % več kot v letu 2007. Tečaj delnice je v mesecu dni pridobil 29 %.

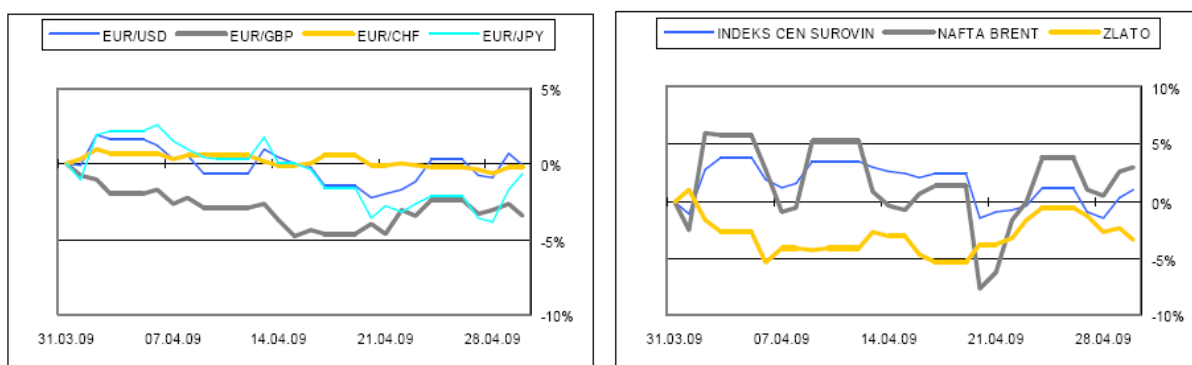
Hrvaško gradbeno podjetje Tehnika je leto 2008 zaključila z 30,3 mio HRK neto dobička, kar je 45,23 % manj kot v letu 2007. Prihodki so dosegli 1.610 mio HRK, kar predstavlja 28,3-odstotno rast. Skupni stroški so dosegli 1.570 mio HRK, kar je 33,1 % več kot v letu 2007. Tečaj delnice je v mesecu dni pridobil 5,2 %.

SUROVINE IN DEVIZE

Spodnja slika nam prikazuje gibanje tečaja evra glede na svetovne valute in gibanje indeksov surovin. Dolar je v mesecu aprilu proti evru malenkost pridobil. V začetku aprila je bilo potrebno za en evro odšteti 1,3229 dolarja, konec meseca pa 1,3200 ali 0,15 % manj. V primerjavi s švicarskim frankom je evro izgubil 0,19 %, proti angleškemu funtu pa 3,38 %. Od rekordno nizke vrednosti britanskega funta konec lanskega leta, ko je bilo potrebno za 1 evro odšteti 0,97 funta, je tako evro izgubil že 8,9 %. Za en evro je bilo konec aprila potrebnih le še 0,89 funtov.

Indeks cen surovin je v mesecu aprilu zrasel. Indeks zajema tako industrijske kovine, kot tudi plemenite kovine in energente. V aprilu je pridobil 0,9 %, na letni ravni pa že 4,35 %. Umirjanje gospodarske krize ponovno večja apetite po industrijskih kovinah. Cena nafte je zrasla za 2,94 %, zlato pa je v dolarjih izgubilo 3,37 %.

Slika 11: Gibanje tečaja evra glede na svetovne valute in indeksov surovin

Vir: Abanka Vipa d.d. Ljubljana (2009)

2.6 GOSPODARSKA IN FINANČNA KRIZA V SLOVENIJI

Začetki finančne krize segajo že v državo, ki smo ji pripadali do prve svetovne vojne. Govorimo o petih kriznih obdobjih:

- finančni zlom avstrijskega cesarstva leta 1811
- entropija fevdalnega reda pred pomladjo narodov leta 1848
- zastoj leta 1857
- borzni udar leta 1873
- depresija pred prvo svetovno vojno.

Omenim lahko, da je vsako generacijo doletela vsaj ena gospodarska kriza. Tako je bilo tudi pozneje: najprej in predvsem velika gospodarska kriza v 30-letih 20. stoletja,

največji krizi pa sta bili obe svetovni vojni. Po drugi svetovni vojni kriz v naši državi ni bilo, ker jih niti ni smelo biti. Partijski krizni menedžment je vse sproti rešil in to tako uspešno, da je država na koncu razpadla. Naj omenim krizo v sredini osemdesetih. Kazala se je tako, da v trgovinah ni bilo prave kave in čokolade Milka, pomanjkanje bencina smo premagovali z metodo »par- nepar«, inflacijo dinarja pa z ažurnim nakupom nemških mark.

Danes prebivalci v Sloveniji občutijo ne le gospodarska recesijo, temveč svetovno gospodarsko krizo, ki izhaja iz finančne krize, zrasle iz hipotekarne krize v ZDA (Štiblar, 2008, str. 135).

2.6.1 Razmere na domačem trgu

V Sloveniji se je kriza začela kazati septembra 2008, ko so številna podjetja dobila napovedi o zmanjšanju naročil. Prva je bila prizadeta avtomobilska industrija. Najprej so se pojavile napovedi, da delavcem ne bodo podaljšali pogodb za določen čas. V podjetju Revoz je bilo takšnih delavcev kar 200, pozneje pa so se odločili tudi za krajši delovni teden. V Adrii Mobilu so se odločili delovni mesec skrajšati na tri tedne. Sledila je napoved Skimarja, da bo odpustil 180 delavcev, na Koroškem pa je izguba dela grozila 500 zaposlenim. Hit je poleg 100 »mehkih odpuščanj« napovedal, da bo brez dela ostalo še dodatnih 100 delavcev. Na Primorskem so tako napovedali, da bo brez dela ostalo okoli 650 delavcev. Pri tem smo omenili le največja podjetja, mnogo pa je tudi družb, kot sta Acroni in Gorenje, kjer bodo prav tako skrajšali delovni čas oziroma zmanjšali proizvodnjo, čemur bodo sledile tudi nižje plače.

V finančnem sektorju in gospodarstvu je že moč zaznati posledice finančne krize. Poslabšanje slovenskih obrambnih mehanizmov pomeni veliki porast zunanega bruto in neto dolga do tujine, predvsem zaradi izposojanja za vlagatelje v tuje vrednostne papirje, prevelika posojilna aktivnost bank in pa znižanje obrestnih mer. Znižanje obrestnih mer je povzročilo, da so prebivalci vlagali svoje prihranke v vrednostne papirje in različne sklade. V tem času so posamezniki razočarani, ker so nekateri izgubili skoraj ves vložek.

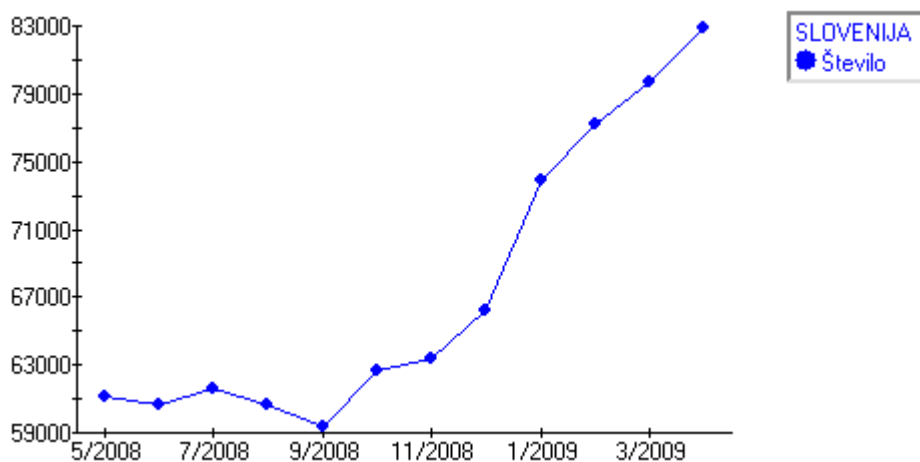
Ker so se obrestne mere poslovnih bank v svetu povečale, bo to posledično vplivalo tudi na obrestne mere doma. Zmanjšala se bo posojilna aktivnost, ki bo pomenila umiritev finančnega povpraševanja in gospodarske rasti. Tudi slovenski izvoz v države uvoznice slovenskega blaga in storitev zaradi recesije pada. Padanje svetovnih cen nafte bo zmanjšalo zunanje inflacijske pritiske, zato je mogoče pričakovati, da bodo centralne banke znižale obrestne mere.

Tuje banke, lastnice podružnic v Sloveniji, so prispevale k povečanju konkurence in k ugodnejšim posojilom na domačem trgu. Podružnice dobivajo o matere banke denar

po ugodnejši obrestni meri, vendar v času krize postanejo bolj ranljive. Če pride do zloma tuje banke, bodo dana posojila podružnicam potegnile nazaj.

Nepremičninski balon je napihnjen tudi v Sloveniji. Lahko se zgodi, da bi balon enkrat počil, kar pa bi pomenilo za gospodarstvo dodatne recesijske posledice. Cene nepremičnin so se v letu 2008 ustavile, cene rabljenih pa skoraj dosegajo cene novih. Ponudba je presegla povpraševanje. Povpraševanje je manjše zaradi nižjih dohodkov, izgube dohodkov in pa zaostritve pri pridobivanju posojil. Tu imajo banke pomembno vlogo z vzpostavitvijo enotnega elektronskega informacijskega sistema, ki omogoča medsebojno izmenjavo in obdelavo osebnih podatkov o komitentih fizičnih oseb. Več o tem sistemu bom napisala v naslednjem poglavju, ki zajema področje prezadolžitve.

Slika 12 : Prikaz registrirane brezposelnosti v Sloveniji v zadnjem letu

Vir: Zavod RS za zaposlovanje (2009)

Graf prikazuje brezposelnost v Sloveniji v zadnjem letu. Iz slike je razvidno, da po letu 2008 brezposelnost narašča. Ob koncu aprila 2009 je bilo na Zavodu RS za zaposlovanje število brezposelnih povečalo za 4 % več kot marca. V primerjavi z decembrom se je brezposelnost povečala za 25,1 %, v primerjavi z aprilom preteklega leta pa je bilo brezposelnih več za 32,7 %. Aprila se je nadaljevalo povečano prijavljanje novih brezposelnih oseb, zlasti tistih, ki so zaposlitev izgubile zaradi stečajev podjetij, so bili zaposleni za določen čas ali trajno presežni delavci.

2.6.2 Makroekonomska gibanja

Vrednost kazalnika gospodarske klime je bila aprila 2009 za 1 odstotno točko nižja kot prejšnji mesec. S tem je ta kazalnik dosegel najnižjo vrednost v celotnem opazovanem obdobju. Glede na april 2008 je bila nižja za 43 odstotnih točk in za 35

odstotnih točk nižja od dolgoletnega povprečja. Na znižanje vrednosti tega kazalnika je vplivalo predvsem znižanje vrednosti kazalnika zaupanja v storitvenih dejavnostih in kazalnika zaupanja v predelovalnih dejavnostih.

Kazalnik zaupanja potrošnikov je bil v aprilu 2009 za 4 odstotne točke nižji kot marca 2009. K temu so prispevale predvsem bolj pesimistične napovedi potrošnikov o finančnem stanju v njihovih gospodinjstvih v prihodnjih 12 mesecih. Kazalnik zaupanja potrošnikov je aprila po dveh mesecih rasti ponovno padel in dosegel drugo najnižjo točko od marca 1996. Za 20 odstotnih točk je bil nižji od povprečja prejšnjega leta in za 29 odstotnih točk nižji kot pred enim letom.

Aprilska inflacija je bila 0,1-odstotna; za toliko so se namreč v primerjavi z marcem zvišale cene življenjskih potrebščin. Rast cen od začetka leta do konca aprila pa je bila 1,2-odstotna (v enakem obdobju lani 2,1-odstotna). Blago se je podražilo za 0,3 %, storitve pa so se za prav toliko pocenile. Med blagom so bile cene pol trajnega blaga višje za 1,4 %, cene blaga dnevne porabe pa za 0,1 %; cene trajnega blaga so v povprečju ostale nespremenjene. Aprila so se cene zvišale pri obleki in obutvi (v povprečju za 1,7 %), prevozu (za 0,7 %), stanovanjski opreми ter gostinskih in nastanitvenih storitvah (za 0,4 %), alkoholnih pijačah in tobaku ter rekreaciji in kulturi (za 0,1 %). Aprila so se cene znižale v skupinah zdravje (za 1,3 %), komunikacije (za 0,7 %), stanovanje ter raznovrstno blago in storitve (za 0,5 %), hrana in brezalkoholne pijače (za 0,1 %). Letna rast cen se je tudi aprila znižala in je sedaj 1,1-odstotna (v enakem obdobju lani 6,5-odstotna), prav tako se je ponovno znižala tudi povprečna 12-mesečna rast in je zdaj 4,0-odstotna (v enakem obdobju lani 5,0-odstotna).

2.6.3 Borzne novice

Iz tabele 11 je razvidno gibanje tečajev delnic na Ljubljanski borzi v aprilu 2009.

Družba Abanka Vipaja je v prvem četrtletju realizirala čisti poslovni izid v višini 5,3 mio EUR, kar je za 47 % manj kot v enakem obdobju lanskega leta. Bilančna vsota je znašala 3,93 mio EUR in je bila za 2,8 % višja od bilančne vsote konec leta 2008.

Mednarodna bonitetna agencija Moody's je spremenila oceno prihodnjih izgledov o gibanju bonitetne ocene (Rating Outlook) iz stabilne v negativno. Moody's ocenjuje, da je trenutno finančno stanje Abanke dobro, vendar vidi tveganje v trenutnih nestabilnih makroekonomskih razmerah. Dolgoročna kreditna ocena 'A3' in ocena finančne moči banke 'D+' sta ostali nespremenjeni.

Družba Aerodrom Ljubljana je v letu 2008 ustvarila 38,62 mio EUR prihodkov iz prodaje, kar v primerjavi z letom 2007 predstavlja 6,3-odstotno rast, kljub temu pa so za 5,6 % zaostali za načrti. Število potnikov se je povečalo za 9,8 %, število premikov letal je poraslo za 3 %, medtem ko je bil padec za petino v primerjavi z enakim obdobjem leta 2007 zabeležen na področju tovornega prometa. Posledica

tega in ne odprodaje finančnih naložb v letu 2008 pa je ustvarjen čisti dobiček v višini 11,79 mio EUR, kar pomeni zmanjšanje za 29,4 %. Za letošnje leto pričakujejo, da se bo število oskrbljenih potnikov, glede na lansko znižalo za 10,7 %, število premikov letal za 2,9 %, masa oskrbljenega tovora pa za 9,1 %. V družbi prav tako načrtujejo 9-odstotno znižanje poslovnih prihodkov.

Skupina Etol je v lanskem letu ustvarila 43,6 mio EUR prihodkov od prodaje, kar je 20,7 % več kot v letu 2007. Skupina je v preteklem letu ustvarila 1 mio EUR čistega dobička, kar je znatno manj kot v letu poprej, ko je čisti dobiček znašal 2,8 mio EUR. Na nižji dobiček so med drugim vplivali finančni odhodki, ki so v letu 2008 znašali 3,6 mio EUR, v letu 2007 pa zgolj 0,6 mio EUR.

Skupina Intereuropa je v letu 2008 dosegla 266 mio EUR čistih prihodkov od prodaje in s tem zabeležila 13-odstotno rast v primerjavi z letom 2007. V letu 2008 je Skupina veliko vlagala v izgradnjo novega logističnega centra Moskva-Čehov. V lanskem letu je čisti poslovni izid znašal 3,7 mio EUR, kar je znatno manj kot v letu 2007, ko je ta znašal 26,5 mio EUR.

Skupina Istrabenz je v letu 2008 dosegla 661,7 mio EUR prihodkov od prodaje, kar je 9 % več kot v letu 2007 in 12 % več od načrtov. Višji prihodki so predvsem rezultat rasti prodaje na področju prodaje elektrike, plinov ter prehrane. Čisti poslovni izid Skupine je bil negativen in je znašal 221,1 mio EUR.

Skupina Javor je v letu 2008 dosegla 53,4 mio EUR čistih prihodkov od prodaje, v primerjavi z enakim obdobjem leta 2007 pa so se prihodki povečali za 3,9 %. Čisti prihodki od prodaje so se najbolj povečali na trgih izven EU, in sicer za 27,3 %. Leto 2008 je Skupina Javor zaključila poslovanje s 501.703 EUR izgube.

Skupina KD Group je v letu 2008 ustvarila 391,6 mio EUR poslovnih prihodkov, v primerjavi z letom 2007 pa so se prihodki zmanjšali za 2 %. Globalna negativna gibanja so povzročila slabitve in odpise finančnih naložb, zato je skupina v lanskem letu ustvarila negativni poslovni izid v višini 77 mio EUR. Nedvomno je bil najpomembnejši projekt leta 2008 ustanovitev KD Banke.

Skupina Krka je v prvem četrletju letošnjega leta ustvarila 245,2 mio EUR prihodkov iz prodaje, kar je skoraj enako prodaji v primerljivem obdobju lanskega leta. Družba Krka d.d. pa je prodala za 216,2 mio EUR izdelkov in storitev, kar je 3 % več, kot v enakem obdobju leta 2008. Največja prodajna regija ostaja Srednja Evropa z 29-odstotnim deležem v skupni prodaji.

Družba NKBM je v prvem kvartalu letošnjega leta ustvarila dobiček v višini 4,5 mio EUR. Čiste obresti so v tem obdobju dosegle 25,6 mio EUR, kar je 21 % načrtovanega zneska za leto 2009. Čisto izgubo v višini 1,3 mio EUR pa je banka ustvarila iz finančnih sredstev in obveznosti namenjene trgovanju.

Skupina Petrol je v prvih treh mesecih letošnjega leta prodala 580 tisoč ton proizvodov iz nafte, kar je 5 % več kot v enakem obdobju leta 2008 ter 12 % nad načrti družbe. S prodajo dopolnilnega asortimenta in ostalega trgovskega blaga je Skupina ustvarila 90,6 mio EUR prihodkov od prodaje, kar je 20 % več kot v enakem obdobju lanskega leta ter 8 % več od načrtov. Skupina Petrol je v prvih treh mesecih letošnjega leta ustvarila čiste prihodke iz prodaje v višini 555,3 mio EUR, kar je 14 % manj kot v enakem obdobju lani. Razlog za padec prihodkov gre iskati v nižjih cenah proizvodov iz nafte. Skupina je realizirala 66,8 mio EUR poslovnega izida, kar je okvirno na ravni realizacije v enakem obdobju lani, medtem ko je čisti poslovni izid znašal 10,9 mio EUR in je bil za 30 % nižji kot v prvem trimesečju leta 2008.

Družba Pivovarna Laško je v prvem četrtletju skupaj prodala 177.256 hektolitrov pijač. Na tujih trgih je družba za 20 % preseгла prodajo kot v enakem obdobju leta 2008, na domačem trgu pa ni dosegla lanskoletnih prodanih količin. Čisti prihodki od prodaje so v primerjavi z enakim obdobjem preteklega leta manjši za 3,3 %, čisti poslovni izid pa je negativen in znaša 483 tisoč EUR.

Skupina Sava je v lanskem letu dosegla 231,8 mio EUR prihodkov od prodaje, kar je 23 % več kot v letu 2007 in 6 % več od načrtov družbe. Prodajo so povečale vse dejavnosti v skupini. Na tujih trgih je Skupina dosegla 44 % konsolidiranih prihodkov od prodaje. Dobiček skupine je znašal 1,9 mio EUR in je nižji kot v letu 2007. Poslovanje so za 25,8 mio EUR poslabšali nenačrtovani dogodki, ki se v 42 % nanašajo na slabitev sredstev v dejavnosti Turizem in v 58 % na slabitev finančnih naložb v družbi Sava.

Skupina Sava Re je v letu 2008 realizirala 229,6 mio EUR obračunane kosmate zavarovalne premije, kar v primerjavi z letom 2007 predstavlja 21,7-odstotno povečanje. Kosmate obračunane pozavarovalne škode so se glede na leto 2007 povišale za 56 % in so znašale 155,1 mio EUR. Na tolikšno povišanje so vplivala predvsem poletna neurja v Sloveniji. V letu 2008 je realizirana čista izguba znašala 8,5 mio EUR, medtem ko je v letu 2007 Skupina realizirala 20,8 mio EUR dobička.

Družba Telekom Slovenije je s konzorcijem osmih evropskih bank sklenila dogovor o najemu dveh kreditov, za prevzem Cosmofona v višini 190 mio EUR in za refinanciranje obveznosti 105 mio EUR. Konzorcij bank sestavljajo naslednje banke: BNP Paribas, ING Bank N.V., Raiffeisen Zentralbank Österreich, Société Générale, Unicredit bank, WestLB AG, London Branch, Calyon in KBC Bank.

Skupina Terme Čatež je v lanskem letu ustvarila 45,9 mio EUR čistih prihodkov od prodaje, kar v primerjavi z letom 2007 predstavlja 10,5-odstotno rast, hkrati pa realizirani prihodki presegajo načrtovane za 1,4 %. Realiziran poslovni izid iz poslovanja znaša 7,7 mio EUR in je za 2,7 % višji od ustvarjenega v letu 2007. Skupina je v letu 2008 ustvarila 3,6 mio EUR čistega poslovnega izida, kar je manj kot v letu poprej, ko je čisti poslovni izid znašal 4,5 mio EUR.

Tabela 11: Prikaz tečajev delnic na Ljubljanski borzi v aprilu 2009

Oznaka	Ime	Kapitalizacija v mio EUR	Tečaj na dan 30.04.2009	Sprememba tečaja		Promet v mio EUR	
				mesec	leto	mesec	leto
SBI20			3.644,63	0,8%	-1,4%		
SBITOP			879,5	2,6%	2,9%		
ABKN	ABANKA	373	51,8	-0,5%	-17,4%	0,1	0,4
AELG	AERODROM LJUBLJANA	55	28,4	2,1%	13,5%	0,2	1,4
GRVG	GORENJE VELENJE	123	8,8	2,9%	-16,3%	0,6	3,8
IEKG	INTEREUROPA	47	5,9	-19,8%	-32,4%	0,3	1,4
ITBG	ISTRABENZ	62	12,0	25,2%	-48,9%	0,1	1,0
KBMR	NKBM	220	9,4	12,7%	-0,3%	0,6	8,1
KRKG	KRKA	1.921	54,2	3,1%	12,3%	9,5	53,1
LKPG	LUKA KOPER	286	20,4	7,4%	-2,5%	0,4	2,3
MELR	MERCATOR	593	157,6	6,9%	-0,3%	0,8	3,8
PETG	PETROL	501	240,1	0,8%	-10,7%	0,7	4,1
PILR	PIVOVARNA LASKO	367	42,8	-9,4%	-10,8%	1,2	2,5
POSR	SAVA RE	89	9,6	-6,1%	-16,6%	0,1	1,0
SAVA	SAVA	484	241,0	-2,3%	-4,8%	0,9	4,6
TLSG	TELEKOM SLOVENIJE	981	150,1	8,3%	26,5%	2,5	9,4
ZVTG	ZAV. TRIGLAV	364	16,0	13,9%	5,0%	0,8	3,7
CICG	CINKARNA CELJE	37	45,0	-19,7%	-37,6%	0,0	0,0
ETOG	ETOL	33	127,9	-13,6%	-24,5%	0,2	0,3
HDOG	HELIOS DOMŽALE	109	389,9	0,3%	-25,9%	0,0	0,3
IALG	ISKRA AVTOELEKTRIKA	58	36,0	0,0%	-0,2%	0,0	0,0
JTKG	JUTEKS	24	36,8	-3,2%	-5,9%	0,0	0,1
MILG	LESNINA	148	1.931,0	0,0%	1,6%	0,0	0,0
SALR	SALUS	59	433,5	12,6%	8,4%	0,0	0,1
TCRG	TERME ČATEŽ	97	195,0	0,0%	0,0%	0,0	0,0
ZTOG	ŽITO	25	70,1	-0,1%	-21,2%	0,0	0,6
IFFR	INFOND HOLDING	47	2,8	0,4%	-29,6%	0,1	0,3
KDHR	KD HOLDING REDNE	143	53,6	6,1%	-1,0%	0,1	0,5
MAHR	MAKSIMA HOLDING	7	1,1	-20,0%	-81,3%	0,0	0,1
NF2R	NFD HOLDING	155	4,6	-0,2%	-14,8%	0,8	2,2
VHDR	VIPA HOLDING	28	3,8	0,0%	0,0%	0,0	0,1
ZV2R	ZVON DVA HOLDING	21	1,5	-19,8%	-26,5%	0,2	0,4
ZVHR	ZVON ENA HOLDING	34	2,7	-36,4%	-65,6%	0,1	0,3
KDIR	KD ID	33	3,6	4,1%	-1,9%	0,1	0,6
NF1N	NFD 1 ID	140	0,9	-4,1%	2,0%	0,6	2,8
SNOG	KRONA SENIOR ID	42	5,7	4,2%	3,6%	0,1	0,6
ZVIR	ZVON ENA ID	13	5,5	-4,8%	-15,4%	0,1	0,3

Vir: Abanka Vipa d.d. Ljubljana (2009)

Družba Telekom Slovenije je s konzorcijem osmih evropskih bank sklenila dogovor o najemu dveh kreditov, za prevzem Cosmofona v višini 190 mio EUR in za refinanciranje obveznosti 105 mio EUR. Konzorcij bank sestavljajo naslednje banke: BNP Paribas, ING Bank N.V., Raiffeisen Zentralbank Österreich, Société Générale, Unicredit bank, WestLB AG, London Branch, Calyon in KBC Bank.

Skupina Terme Čatež je v lanskem letu ustvarila 45,9 mio EUR čistih prihodkov od prodaje, kar v primerjavi z letom 2007 predstavlja 10,5-odstotno rast, hkrati pa realizirani prihodki presegajo načrtovane za 1,4 %. Realiziran poslovni izid iz poslovanja znaša 7,7 mio EUR in je za 2,7 % višji od ustvarjenega v letu 2007. Skupina je v letu 2008 ustvarila 3,6 mio EUR čistega poslovnega izida, kar je manj kot v letu poprej, ko je čisti poslovni izid znašal 4,5 mio EUR.

Skupina Triglav je v letu 2008 realizirala 1.024,5 mio EUR obračunane kosmate zavarovalne premije, v primerjavi z letom 2007 pa so obračunane premije porasle za 12 %. Na področju premoženjskih zavarovanj je Skupina obračunala 718,4 mio EUR, na področju življenjskih zavarovanj 246,7 mio EUR in na področju zdravstvenih zavarovanj 59,3 mio EUR kosmate zavarovalne premije. V preteklem letu je Skupina Triglav obračunala 618 mio EUR kosmatih zneskov škod, kar je za 24 % več kot v letu 2007. Čisti poslovni izid je v letu 2008 znašal 1,6 mio EUR in je bil znatno nižji kot v letu 2007, ko je le ta znašal 54,5 mio EUR.

Skupina Žito je v letu 2008 dosegla 118,2 mio EUR prihodkov od prodaje, kar je za 0,4 % več kot v letu 2007. Stroški blaga, materiala in storitev so se povečali za 6,2 %. Čisti poslovni izid je bil negativen in je znašal 1.4 mio EUR.

2.7 ODPUŠČANJE DELAVCEV

V času svetovne finančne krize marsikateri delodajalec poskuša zmanjšati stroške poslovanja tudi z odpuščanjem posameznih delavcev ali večjega števila delavcev. Tako se delodajalci ukvarjajo z vprašanjem, kako na pravi način odpustiti delavce, delavci pa si postavljajo vprašanja v zvezi z njihovimi pravicami v postopku odpovedi in po odpovedi delovnega razmerja.

V primerih, ko lahko delodajalec v celoti odpove pogodbo o zaposlitvi z odpovednim rokom, govorimo o redni odpovedi. Zaradi varstva delavca, kot šibkejše stranke v delovnem razmerju med delavcem in delodajalcem kot pogodbenima strankama zakon namenja veliko določb, s katerimi določa pogoje oziroma predpostavke, kdaj in kako preneha delavcu s takšno odpovedjo njegova pogodba o zaposlitvi in delovno razmerje.

V obdobju finančne krize se delodajalci poslužujejo odpovedi delovnega razmerja iz poslovnega razloga. Vzroki za obstoj poslovnega razloga za odpoved pogodbe o zaposlitvi so lahko različni, predvsem ekonomski, ki se praviloma kažejo v znižanju

naročil, zmanjšanju strank, zmanjšanju proizvodnje, občutnem zmanjšanju obsega dela in zmeraj, ko upade delo oz. kadar ni več dela pri delodajalcu. Obstoj tako opisanih ekonomskih razlogov pri delodajalcu je vzrok za prenehanje potrebe po določenem delu, ki ga opravlja delavec oziroma več delavcev, posledica česar je odpoved pogodbe o zaposlitvi. Odpoved delovnega razmerja je upravičena samo, ko je razlog utemeljen. Ko delodajalec ugotovi, da je podan resen in utemeljen razlog za odpoved, mora upoštevati formalne zahteve, ki jih je določil zakon, da odpoved pogodbe o zaposlitvi ni nezakonita.

2.7.1 Izguba zaposlitve

Človeška samopodoba je močno povezana z vlogami, s katerimi se identificiramo. Poklicna vloga je pri tem lahko zelo pomembna, saj zaposlitev poleg zagotovljenih finančnih sredstev ponuja še veliko drugih pozitivnih aspektov. V splošnem spodbuja aktivnost, nam strukturira čas in definira bolj ali manj velik del osebne identitete. Preko delovnega mesta imamo tudi redne stike z ljudmi zunaj osnovnega družinskega kroga. Zaposlitev pa ima tudi značaj simboličnega priznanja, saj z njo človek dobi občutek, da je družbi potreben in zanjo koristen. Omenjeno skupaj s prej navedenimi učinki zaposlitve, pomembno vpliva na splošno dobro počutje in delovanje. Raziskave so pokazale, da je psihološko stanje nezaposlenih slabše kot stanje tistih, ki službo imajo,

Vsak človek se ob izgubi delovnega mesta odzove nekoliko drugače. Razlike se pojavljajo glede na starost, spol, pripadnost podjetju in vpletenost v delo. Pomembno vlogo igra tudi delovna doba in splošne delovne izkušnje, pa tudi ekonomsko stanje posameznika in stopnja socialne podpore, ki jo je nekdo deležen. V grobem pa so raziskovalci preko spremljanja brezposelnih oseb odkrili nekatere njihove splošne poteze v doživljanju in vedenju.

2.7.2 Šok ob izgubi dela

Šok ob izgubi zaposlitve lahko nastopi ne glede na morebitna predhodna svarila o grozeči brezposelnosti. V tej fazi posameznik razmišlja, kako bi moral delovati, da ne bi izgubil dela. Pogosto posamezniki menijo, da se ni zgodilo nič posebnega, da so samo začasno brez dela.

Šoku pogosto lahko sledi zanikanje, saj se ljudje v začetku pogosto izogibajo razmišljanju o trenutni situaciji. Še vedno se identificirajo s svojim poklicem, trenutno brezposelnost pa porabijo za razna opravila in dejavnosti, ki jih med delom nikoli niso mogli izvesti. Lahko dolgo spijo, se odpočijejo, obiskujejo prijatelje in podobno. V nadaljevanju pa se vse bolj soočajo z idejo, da so brezposelni in se usmerijo k iskanju nove zaposlitve.

V začetku išče boljše delo od prejšnjega, vendar pa se ob dlje trajajoči brezposelnosti večina zadovolji že z iskanjem kakršne koli zaposlitve. Več časa, kot preteče, manj verjamejo, da bodo inštitucije, kot so zavodi za zaposlovanje, lahko pripomogli k novi zaposlitvi. Prihranki počasi poidejo in na obzorju je streznitev, da so brezposelni. V nadaljevanju se po neuspešnih poskusih zaposlitve posameznik vse bolj identificira s statusom brezposelne osebe in temu primerno znižuje svoj standard, s tem pa posledično tudi svojo samopodobo.

2.7.3 Občutja nemoči

Faza pesimizma nastopi, ko upade upanje, da bi našli zaposlitev. Človeka se poloti strah. Največkrat nastopi po devetih do dvanajstih mesecih brezposelnosti. Občutja nemoči se lahko generalizirajo tudi na druga življenjska področja. Ljudje lahko razmišljajo tudi, da so brez službe manj vredni. Z izgubo zaposlitve se tako drastično lahko poslabša tudi naše funkcioniranje v družbi. Nekateri ljudje te etape hitro premagajo, zlasti tisti, ki so doživeli več neuspehov kot uspehov. Pri posameznikih, ki so v preteklosti doživeli več uspeha kot neuspeha, pa tretja faza traja nekoliko dlje.

Ena od značilnosti, ki vpliva na to, kako hitro lahko ljudje zopet najdejo pot do nove zaposlitve, je povezana s pripravljenostjo prilaganja. Vztrajanje pri poklicu pomembno vpliva na pridobitev nove zaposlitve. Posamezniki, ki so se pripravili prekvalificirati in sprejeti delo, ki je drugačno od preteklega, imajo bistveno večje možnosti za ponovno zaposlitev. Do določene mere stresnost situacije brezposelnosti pospešuje prizadevanje za ponovno zaposlitev. Če je intenziteta doživljanja stresa zaradi brezposelnosti prevelika, uporabijo ljudje različne strategije za obrambo pred še hujšo psihološko prizadetostjo.

Strategije za obrambo pred psihološko prizadetostjo so:

- spodbujanje temeljnega občutka samospoštovanja;
- vzdrževanje nivoja aktivnosti v obdobju pričakovanja brezposelnosti;
- razvijanje mreže socialne podpore v družini in ožji socialni skupnosti;
- razvijanje vezi v širši socialni skupnosti;
- vpisovanje v poklicne rehabilitacijske programe.

Zaradi dlje trajajoče nezaposlenosti lahko pride do splošnega znižanja samospoštovanja, kar še dodatno neugodno vpliva na iskanje zaposlitve. Ljudje z nizkim samospoštovanjem težje najdejo pot v vero svojih sposobnosti, ki so lahko ključni element pri iskanju zaposlitve. Zato je pomembno, da se ne odrečejo aktivnostim in področjem, v katerih lahko doživljamo lastno vrednost in dobro samopodobo. Športne, družabne ali kulturne aktivnosti predstavljajo pomembno točko ohranjanja spoštovanja. Osebe, ki se ob izgubi zaposlitve aktivnostim odrečejo, si s tem naredijo slabo uslugo.

Zaposlenost pri ljudeh ohranja red in disciplino, ki je zelo pomembna v obdobju zaposlitve. Zavzemanje za aktivnosti (plačana kot tudi neplačana dela) tako ohranjajo naš psihološki delovni ritem, ki ga je, ko se enkrat ustavi, težje pognati kot vzdrževati. Zato bodo imeli za pridobitev in ohranjanje nove zaposlitve večjo možnost tisti posamezniki, ki bodo ohranili aktivnost oziroma delovni ritem. Kdor bo kljub brezposelnosti ostal aktiven na katerem koli drugem področju, bo ob novi zaposlitvi bolj gladko lahko sprejel novo delo.

V procesu iskanja zaposlitve so zelo pomembni podpirajoči odnosi pomembnih referenčnih oseb, saj socialna podpora iz našega okolja pomaga ohranjati dobro mnenje o samem sebi. Bolj kot se cenimo, boljše bomo zapisani v očeh potencialnih delodajalcev.

Močna in raznolika socialna podpora lahko bistveno ublaži posledice izgube zaposlitve. Poleg tega pa odprtost za širši socialni kontekst omogoča več potencialnih priložnosti, kjer lahko iščemo novo zaposlitev. Več ljudi, ki nas podpira in razume v naši skupnosti, lahko posledično omogoči več potencialnih ponudb za zaposlitev. Zato je tudi pomembno, da tega ne skrivamo in se zaradi tega ne zaničujemo. Izguba službe ni nečasten dogodek, ki bi se ga morali sramovati.

Aktivno razmišljanje o svoji poklicni poti in vključevanje v dodatne izobraževalne programe pozitivno vpliva na našo poklicno pot. Dodatna pridobljena izobrazba in dodatna znanja povečujeta možnost ohranjanja in pridobivanja dela. Zgolj pasivno čakanje v inštitucijah, kot so zavodi za zaposlovanje, in prepuščanje odločitve, povezane z iskanjem zaposlitve drugim, vodijo brezposelne na rob družbenega dogajanja. Koristno je, da se že takrat, ko smo zaposleni, zavedamo, da je strokovno izpopolnjevanje pomembno tako za strokovni kot tudi osebni razvoj.

Za konec lahko omenim, da je izguba delovnega mesta lahko tudi priložnost, da začnemo posamezniki razmišljati v smer dejavnega prevzemanja odgovornosti za lasten razvoj. Tako bo morda ravno zaradi izgube zaposlitve ob aktivni zavzetosti našel boljši način, kako v delu uveljavimo svoje talente. Dolgoročno gledano pa je zaradi tega lahko bolj izpopolnjen na delovnem mestu.

3 ZADOLŽEVANJE IN PREZADOLŽEVANJE

3.1 OPREDELITEV POJMA

Dolg je sredstvo za vzdrževanje potrošnje posameznika ali potrošnika skozi čas, ki ga uporabljamo različno glede na vire dohodka v posameznih življenjskih obdobjih. Najemanje dolga je običajno potrošniško obnašanje, ki je za večina potrošnikov predvsem v zgodnjih obdobjih življenjskega cikla neizogibna. Tako mnogi potrošniki uspešno uporabljajo dolg za porabljanje prihodnjega dohodka v sedanjosti in premestitev potrošnje iz enega življenjskega obdobja v drugo (Betti v: Ferk, 2007, str. 15).

Dolg je torej obveznost, ki izhaja iz nakupa dobrin in storitev na kredit. Ločimo zavarovan dolg, pri katerem mora posojilojemalec zagotoviti poroštvo, do katerega je posojilodajalec upravičen, v primeru če dolga ne vrne. Nezavarovan dolg je dolg, pri katerem posojilodajalec ni upravičen do dela premoženja posojilojemalca, v primeru, kadar ne odplačuje dolga.

Dolg zajema različne oblike:

- prekoračitve na osebnih računih;
- dolg po kreditnih karticah;
- potrošniška (namenska in nenamenska), stanovanjska posojila, hipotekarna in študentska posojila;
- plačevanje blaga na obroke;
- finančni najem;
- sposojen denar itd.

Najbolj pogosta oblika zadolževanja v bančnih ustanovah so posojila. Najpomembnejša dejavnika, po katerih posojila razlikujemo, sta obrestna mera in doba vračanja posojila. Tako govorimo o kratkoročnih posojilih do vključno enega leta, srednjeročnih od enega do pet let ter dolgoročnih posojilih nad pet let. Posojilo največkrat omenjamo pri nakupu stanovanj in nepremičnin. Pri posojilih z daljšo ročnostjo se pojavlja večje tveganje glede prihodnosti kot pri kratkoročnih posojilih. Poleg tega je tudi dolg iz kratkoročnih posojil navadno nižji kot pri dolgoročnih.

Hipotekarna posojila so dolgoročna posojila z možnostjo odplačevanja do trideset let, zato tudi znesek najema v večina primerih ni nizek. Posojilo je zavarovano z zastavo realne vrednosti zemljišča ali nepremičnine, ki jo s sredstvi posojila posojilojemalec kupuje ali z njo že razpolaga. Hipoteka se vpiše v zemljiško knjigo. V primerih neplačila posojilnih obveznosti ima upnik pravico zahtevati prodajo nepremičnin za poplačilo svojih terjatev iz vrednosti nepremičnine. To je možno storiti šele, ko so bile izčrpane vse možnosti za ohranitev posojilnega razmerja.

K posojilom pa sodijo tudi prekoračitev stanja na računih in kreditne kartice. Poleg kreditov, poznamo tudi leasing. Tako kot kredit se je tudi leasing pojavljal že zgodaj pred našim štetjem. S časom se je seveda spreminjal in razvijal do oblik, ki jih pozna današnji poslovni svet. V Sloveniji se je začel pospešeno razvijati predvsem v zadnjih desetih letih. Razloge za njegovo hitro uveljavitev lahko najdemo v razvoju zasebnega podjetništva, omejitvah zadolževanja ter zapletenih pravnih postopkih pridobivanja osnovnih sredstev.

Beseda leasing izhaja iz angleškega glagola »to lease«, »dati v najem«, oziroma iz samostalnika »lease«, ki ga prevajamo z »najem (dati v najem)« ali »zakup (dati v zakup)«. Čeprav se angleška izraza tako prevajata v slovenski jezik, pa je pojem »leasing« kot eden izmed načinov financiranja nepredvidljiv v obliki ene same besede, saj leasing ni najem in ne zakup. V slovenski teoriji in praksi, v predpisih in literaturi s področja leasinga se pojavlja več različnih poimenovanj te oblike financiranja.

Dejstvo je, da leasing ni ne najem, ne zakup, ne prodaja na obroke, ne prodaja na kredit, čeprav je res, da lahko vsebuje določene elemente vseh naštetih pravnih poslov. V poslovni praksi večine držav se je uveljavil in obdržal izraz leasing. V Sloveniji je ta izraz precej domačen in nedvoumen, zato ga bom uporabljala v takšni obliki.

Finančni leasing je pogodbeni odnos, kje leasingodajalec po naročilu kupca kupi predmet financiranja in mu ga izroči v uporabo. V času trajanja ostane pravni lastnik predmeta leasing, medtem, ko je kupec ekonomski lastnik predmeta financiranja in njegov uporabnik. Ko pri finančnem leasingu kupec odplača zadnji obrok, postane predmet financiranja njegova last.

Operativni ali poslovni leasing je posebne vrste leasinga, ki je namenjena vsem, ki jih zanima predvsem uporaba, ne pa tudi nakup predmeta leasinga po izteku najemnega razmerja. Predmeti najema so največkrat vozila, v zadnjih letih pa tudi nepremičnine.

Poleg različnih vrst kreditov in leasingov obstaja še nekaj drugih alternativnih možnosti zadolževanja prebivalstva:

- potrošniški krediti trgovcev,
- blagajna vzajemne pomoči,
- sivi trg,
- kreditiranje med sorodniki, prijatelji in znanci.

Potrošniški krediti trgovcev so kot izbira med kratkoročnimi krediti najbolj poznani. Trgovci zato, da lažje in hitreje prodajo svojo blago, ponujajo svojim kupcem prodajo na obroke oziroma kratkoročno kreditiranje. Takšno kratkoročno kreditiranje prebivalstva je najbolj pogosto pri prodaji pohištva, bele tehnike, turističnih aranžmajev ter večjih nakupih v trgovskih centrih. Cene takšnega kratkoročnega

kreditiranja so zelo različne. Praviloma so višje kot v bankah. Postopki za pridobitev takšnega kredita pa so zelo poenostavljeni, saj običajno ne preverjajo bonitete kupca oziroma kreditojemalca. Tu velja omeniti še prodajo na čeke, ki ni nič drugega kot potrošniški kredit trgovca.

V določenih podjetjih lahko zaposleni pridobijo sredstva iz blagajne vzajemne pomoči. Tu gre za zelo majhne zneske kreditiranja pod ugodnimi pogoji. Ti krediti se nato vračajo obročno ob mesečnih izplačilih osebnih dohodkov.

Mislim, da ni posameznika, ki ne bi v dobi svojega življenja spoznal tudi način kreditiranja med sorodniki. Sicer bi lahko tudi ta način kreditiranja uvrstila med sivi trg, vendar sem ga raje izpostavila na ta način, saj je sivi trg bistveno bolj krut.

3.2 PREPREČEVANJE PREZADOLŽEVANJJA

Banke so vzpostavile enoten sistem izmenjave informacij o prosilcih za bančna posojila, da bodo lažje izločale tiste, ki so prezadolženi ali posojil ne odplačujejo redno. Kdor najema bančno posojilo, se lahko prepriča, da imajo banke vpogled v njegovo celotno zadolženost pri drugih bankah. Posojilodajalci torej lahko izvedo, pri katerih bankah in koliko posojil je že najel. Na osnovi tega bodo bankirji presojali, ali je prosilec že prezadolžen oziroma ali bo sposoben/sposobna redno vračati izposojeni denar.

SISBON je elektronski informacijski sistem. SISBON je organiziran v okviru Združenja bank Slovenije, izvaja pa ga pooblaščen obdelovalec podatkov. Bankam in hranilnicam, ki imajo veljavno dovoljenje za opravljanje bančnih storitev, in so hkrati podpisnice Dogovora o postavitvi in uporabi informacijskega sistema. SISBON omogoča medsebojno izmenjavo in obdelavo podatkov o boniteti strank. To zajema zbiranje, shranjevanje, združevanje, spreminjanje, uporabo ali sporočanje vključno s prenosom, iskanjem, blokiranjem in brisanjem tistih osebnih podatkov o komitentih, ki se nanašajo na njihovo zadolženost in korektnost izpolnjevanja pogodbenih obveznosti, ki so podlaga za določitev njihove kreditne sposobnosti, od katere je odvisna sama odobritev posla in določitev njegovih pogojev

Enotna evidenca pa ne zajema obremenitev z leasingom. Prav to je eden od pomanjkljivosti novega informacijskega sistema. Na enoten informacijski sistem SISBON, ki bankam omogoča vpogled v skupno zadolženost tistega, ki prosi za posojilo, so slovenske banke čakale kar predolgo. Razlogi za to niso stvari oblasti, ampak, ker so nekatere predolgo varovale svoje podatke pred konkurenco.

V manjših bankah so prejšnja leta pogosto opozarjali, da v večjih bankah niso zainteresirani za vzpostavitev enotne baze podatkov o zadolženosti komitentov. V

SISBON-u se zbirajo in obdelujejo podatki, ki se nanašajo na zadolženost in korektnost izpolnjevanja pogodbenih obveznosti komitentov in so podlaga za določitev njihove kreditne sposobnosti, od katere je odvisna odobritev posla in določitev pogojev za posamezno storitev..

V bazi podatkov SISBON se vodijo:

- matični podatki o komitentu;
- podatki o poslih (izredni limiti, posojila, kreditne kartice in poroštva);
- podatki o dogodkih poslov (odplačevanje, predčasno odplačilo dolga, sprememba odplačilne dobe in višina obroka, odpoved posla zaradi neplačila, nepravilne obveznosti plačila dolga in blokade).

Podatki iz SISBON-a so za banke in hranilnice le dodatna informacija, ki jo banka uporabi za ugotavljanje bonitete stranke, nikakor pa ti podatki niso ključni, na osnovi katerih bi se v bankah odločali, ali posojilo odobrijo ali ne, ali da bi bilo posojilo dražje, poudarjajo v bankah. Realnejša ocena bonitete komitenta omogoča pridobitev posojil v višini, ki jo dovoljuje kreditna sposobnost posameznika.

Vsak komitent lahko zaprosi za izpis podatkov, ki se o njem zbirajo v SISBON-u, in sicer v katerikoli banki ali hranilnici. Za pridobitev izpisa komitent izpolni obrazec, ki ga odda v banki, zaradi varstva podatkov pa mora predložiti originalno potrdilo o davčni številki, tako da tretje osebe ne morejo priti do podatkov. V izpisu je za zadnjih 12 mesecev razvidno, kdo, kdaj in s kakšnim namenom je poizvedoval po njegovih podatkih.

Osebni podatki v SISBON-u so zaupne narave, dostop do njih je strogo nadzorovan, zagotavljajo v bankah. Dostop do podatkov, ki se beleži in nadzoruje, je dovoljen le pooblaščenim osebam v posamezni banki. Izmenjava teh podatkov poteka tudi med državami članicami EU. Sistem, kot je SISBON, imajo vzpostavljen že skoraj vse članice EU in mnoge druge države, ki se združujejo v ACCIS (Association of Consumer Credit Information Suppliers).

3.3 NELEGALNO ZADOLŽEVANJE – SIVI TRG

Tako kot obstaja sivi trg delovne sile in siva ekonomija obstaja, tudi sivi trg financ. Delovanje na takšnih trgih, ki niso regulirani, nadzorovani, v veliki večini celo protizakoniti, je seveda najbolj rizično, tako za posojilojemalce kot tudi za posojilodajalce. Posojilodajalci to seveda v veliki meri izkoriščajo, saj se obrestne mere tu izražajo v nekaj odstotkih na mesec. Tudi posledice, ki sledijo ob prepozni vrnitvi ali celo ne vrnitvi kredita, so lahko usodne. Sivi trgi različnega blaga bodo seveda vedno obstajali, ne glede na to, kako učinkovit je legalni trg različnega blaga.

Pasti zadolževanja na sivem trgu je nešteto. Za takšno izposojilo se odločajo predvsem ljudje, ki ne izpolnjujejo pogojev za pridobitev posojila pri bankah, ki jim dohodek omogoča najema posojila, ali pa tisti, ki so že prezadolženi in za banke pomenijo preveliko tveganje. Ta nelegalni trg je sicer pri nas izjemno razvit. Pri ponudbi posojil težav ne povzročajo niti nepremičnina, ki ni vpisana v zemljiško knjigo, niti administrativne prepovedi za dohodke, niti to, da za jamstvo ljudem jemljejo kar plačilne kartice, čeke ali pokojnine. Nelegalno zadolževanje vsaki stranki povzroči negativne posledice,, saj lahko povzroči velike težave z vračilom posojila, s plačevanjem oderuških obresti in stroškov, tvegano pa je tudi zaradi hitrih izvršb.

Podatkov o tem, koliko ljudi najema posojila zaradi želje po vedno novih dobrinah, in koliko za premagovanje socialne stiske, ni. Del odgovora na to vprašanje se morda skriva pri tistih, ki v uradnih postopkih pridejo zadnji na vrsto, torej pri izvršiteljih. Večina ljudi, za katere sodišče razsodi rubež premičnin, nesrečnikov je v hudi socialni stiski. Mnogim med njimi nimajo česa zarubiti, saj so že tako brez vsega. Kdor nima, pač nima. Zarubljeno premično premoženje izvršitelji potem poskušajo prodati na dražbah. Zanimanje zanje in izkupiček, pa skoraj nista vredna omembe. Upniki imajo največ možnosti za poplačilo dolga. Če se izvršitelj in dolžniki uspejo dogovoriti vsaj za poplačilo dolgov v obrokih in v nekih razumnih rokih. Tudi na področju izterjevalcev je hudo razvit sivi trg, saj izterjevalci z različnimi dokumenti, bolj ali manj nasilno ljudi prepričujejo, da so prišli po njihovo premoženje kot uradni pooblaščenca upnikov. Mnogi dolžniki ponovno naivno verjamejo.

Lahko bi se reklo, da poleg «pametnega» zadolževanja poznamo tudi nespametno zadolževanje, ki posameznika pripelje do situacije, ko zaradi prezadolženosti ni več zmožen odplačevati dolgov.

3.4 PREZADOLŽENOST

Če bi se upošteval pregovor naših prednikov, »da se pokrijemo samo toliko, kolikor je dolga odeja«, bi si potrošniki prihranili veliko skrbi in stroškov, povezanih z dolgovi. Zadolževanje do razumne mere je za večino gospodinjstev in potrošnikov v posameznem življenjskem obdobju neizogibno. Žal postane dolg za nekatere izmed potrošnikov preveliko breme.

Pred najemom posojila posamezniki pogosto razmišljajo o tem, kako rešiti težavo. Posojilo je edina možna pot do prvega stanovanja, vozila, ali druge dobrine, ki jo nujno potrebujejo. Razmišljanje o tveganju glede odplačila dolga, ki ga prevzemamo s posojilom, je tako nehote potisnjeno v ozadje. Ne razmišljamo, kaj vse se lahko v desetih, petnajstih ali celo dvajsetih letih (odvisno od ročnosti posojila), pripeti naši družini.

Spremembe v okolju in nepričakovani dogodki v družini (ločitev, brezposelnost, bolezen, invalidnost, smrt v družini) pomembno povečujejo tveganje, da dolga ne bomo mogli vračati oziroma bomo imeli z težave vračanjem. Tudi brez teh nepredvidljivih dogodkov je težko za desetletje ali več vnaprej predvideti, kakšno bo naše premoženje, dohodki in izdatki v prihodnje.

Nepričakovani dogodki ali preslabo ocenjena sposobnost za odplačevanje najetega kredita lahko resno obremenijo družinski proračun oziroma potrošnika in njegovo družino potisnejo celo v prezadolženost. O prezadolženosti govorimo, ko je gospodinjstvo, glede na pričakovani dohodek in drugo premoženje, ki ga lahko odprodamo, zadolženo v tolikšni meri, da ne more več pravočasno odplačevati dolgov in pri tem normalno živeti.

Tveganje se poveča, če gospodinjstvo odplačuje več potrošniških in hipotekarnih posojil in za odplačila nameni pomemben delež letnega družinskega prihodka. V takih primerih se lahko prezadolženi potrošniki znajdejo v položaju, ko se njihova zmožnost kupovanja dobrin, pa tudi osnovnih življenjskih potrebščin, pošteno zmanjša.

Enotne definicije za prezadolženost še ni. Zagotovo pa se lahko trdi, da so prezadolženi tisti, ki so v dolgovih na strukturni bazi in tisti, pri katerih obstaja tveganje, da zaidejo v dolgove te vrste. Gospodinjstvo oziroma posameznik je prezadolžen, če mu po odbitku osnovnih življenjskih stroškov, ne ostane toliko sredstev, da bi poplačal obveznost do upnikov. Posameznik je prezadolžen takrat, ko ne more več odplačevati neodplačanega dolga in je dejansko zamudil s plačilom vsaj ene obveznosti.

Države si različno razlagajo prezadolženost, ki se meri na podlagi mikro, makro in pravnih podatkov. Tudi na ravni EU še ne poznajo splošne sprejete opredelitve prezadolženosti.

3.4.1 Dejavniki prezadolženosti

Najem posojila še ne pomeni, da smo v stanju prezadolženosti. Najpogostejši vzrok za prezadolženost je pojav zunanjih dogodkov oziroma dejavnikov, ki obremenijo proračunsko ravnovesje gospodinjstva in otežijo odplačevanje dolga (San Jose v: Ferk, 2007, str. 29). Vzroki za prezadolženost so lahko sprememba anuitete kredita, izguba zaposlitve kot posledica recesije ali pa nenapovedan dogodek v prihodnosti.

Glavni dejavniki so lahko ekonomski, naključni, socialni in vedenjski (ločitev, brezposelnost, nizki dohodki, izobrazba, nespametno ravnanje z denarjem, bolezen, invalidnost, nepričakovani večji izdatki, dolgovi iz preteklosti) in drugi, večinoma nefinančni razlogi.

Med dejavnike uvrščamo tudi pojav neodgovornega izposojanja in posojanja. O neodgovornem dajanju posojil govorimo takrat, ko banka posamezniku avtomatično poveča limit na bančnem račun ali plačilnih karticah, ga spodbuja pri plačevanju s kreditnimi karticami in mu omogoči plačevanje s čeki. Vsi instrumenti zajamejo majhno število ljudi, kar pomeni, da bolj pritegnejo ljudi, ki že imajo težave in se jim njihov finančni položaj na ta način še poslabša.

Po drugi strani pa govorimo o neodgovornem najemanju posojil. Posamezniki najamejo posojilo za poplačilo drugih posojil in obveznosti, ki jih niso mogli pravočasno poplačati, zadolžujejo so do maksimalne višine kreditne sposobnosti, pri tem pa ne razmišljajo o možnih nepredvidenih dogodkih v prihodnosti. Nekateri se poslužujejo nenačrtovanih nakupov in porabljanju posojil za »igre na srečo« in druge odvisnosti.

3.5 POSLEDICE PREZADOLŽENOSTI

Prezadolženost ima lahko fizične in psihične posledice za zadolženega posameznika kot za njegovo družino. Prva posledica prezadolženosti je, da si posameznik ali njegova družina ne more več privoščiti drugih dobrin, pogosto pa tudi dobrin, ki so nujne za življenje.

Prezadolženost lahko vodi do revščine, katero lahko uvrstimo v pet kategorij:

- izključenost iz dostopa do finančnih storitev (zavrnitev odprtja bančnega računa – povezanost bank);
- cenovna izključenost (posameznik lahko dobi dostop do finančnih storitev po ceni, ki se je ne more privoščiti);
- izključenost zaradi značilnosti finančnega produkta (kreditna sposobnost);
- oseba izključitev (ljudje se sami izključijo iz socialnega in finančnega življenja);
- socialna izključenost (ljudje so izključeni iz socialnega življenja zaradi sankcij upnika).

Posledice prezadolženosti so: občutje stresa, nezadovoljstvo, anksioznost, brezup, zanikanje, krivda, sram in depresija. Pojavijo pa se lahko tudi fizične bolezni, čezmerno uživanje alkohola, zasvojenost s tabletami in izgubljanje telesne teže. Posledice se kažejo tudi v socialnem življenju, kot poslabšanje medčloveških odnosov. Stopnjuje se revščina in kriminal (Korczač v: Ferk, 2007, str. 31).

3.6 ISKANJE POTI IZ PREZADOLŽENOSTI

Medtem, ko se slovenski potrošniki poskušajo izviti iz nezavidljivega položaja tako, da manj trošijo, več delajo, z iskanjem boljše plačanega dela, z najemanjem ugodnejših posojil za odplačilo starih, imajo potrošniki v sosednjih evropskih državah na voljo tudi možnost posveta v posebnih svetovalnih pisarnah ali s podjetji za upravljanje dolga. Posamezniki, ki se znajdejo v težavah zaradi nezmožnosti in neznanja upravljanja s financami, so vključeni tudi v različne izobraževalne oblike o upravljanju s financami in z družinskim proračunom. V skrajnih primerih lahko uveljavijo tudi osebni stečaj, podobno, kot imajo možnost stečaja tudi podjetja. Plačilna nesposobnost potrošnikov je v evropskih državah različno zakonsko urejena. Vsem so v grobem skupna splošna načela: rehabilitacija zadolženih potrošnikov, prisluzen nov začetek z odplačilnim načrtom, dostopnost svetovanja in po možnosti tudi izvensodni postopki, idr.

4 OSEBNI STEČAJ

Podobno kot stečaj za podjetja, omogočajo nekatere države tudi stečaj za fizične osebe, s katerim prenehajo finančne obveznosti dolžnika. Sprejete zakone o postopkih za oprostitev prezadolženih fizičnih oseb oziroma poskuse, da se ti postopki zakonsko uredijo, je v letu 2003 poznalo deset takratnih članic Evropske skupnosti (Reifner in drugi, 2003, str. 162).

Zakone s področja stečaja poznata tudi v državi ZDA in Kanada. Razlogi za sprejetje zakona so v vseh državah podobni. Posameznikom omogočajo, da se rešijo dolgov, ki jih ne morejo plačati, sočasno pa poskušajo zagotoviti določeno stopnjo socialne varnosti fizičnih oseb pred upniki, ki so tudi pripomogli, da je prišlo do prezadolženosti dolžnika.

Ločiti je potrebno štiri modele osebnega stečaja oziroma ureditve insolventnega postopka (Reifner in drugi, 2003, str. 203):

- konservativni socialni model;
- francoski model;
- liberalni socialni model;
- liberalni ekonomski model.

Konservativni socialni model imenujemo tudi pred - vzgojni model. Prezadolženost se šteje kot deviantno vedenje, ki ga je treba kaznovati in odpraviti. Dolžnik je obravnavan, kot oseba, ji je doživela osebni in moralni neuspeh. Dolžnik bo prost obveznosti po preteku določenega obdobja, ki traja do sedem let. V tem času se mora pridobiti zaupanje države, ki deluje kot nadzorni organ. Model je izraz konservativnih krščanskih vrednot v povezavi s socialno noto.

Nekoliko drugače je pri francoskem modelu - model državnega nadzora. Gre za urejanje državne prezadolženosti. Država ureja dogovore med upniki in dolžniki, pojavlja se pritisk na banke. Model ne dopušča oprostitve dolgov.

Liberalni socialni model oziroma model socialne zaščite je usmerjen na potrebe in položaj, v katerem se je znašel dolžnik. Temelji na empiričnem dejstvu, da je prezadolženost pogosto posledica brezposelnosti, bolezni, ločitve in drugih razmer v družini. Model naj bi omogočil dolžniku, da sam upravlja svoje finance. Upošteva prilaganje dolžnikovih financ njegovemu položaju. Postopek, ki pripelje do oprostitve dolgov, ni insolventni postopek. Je v zadnja možnost, ki je posamezniku na voljo.

Liberalni ekonomski model je ameriški model osebnega stečaja. V Združenem kraljestvu temelji na stečaju malih podjetij. Značilnost modela je omogočiti dolžniku nov začetek. Bankrot v liberalnem modelu se razume kot stranski proizvod pripravljenosti sprejeti tveganje. V primerjavi z ameriškim modelom, pri katerem je

dolžnik oproščen dolgov, ki jih je imel pred stečajem, pa evropska ureditev popolne oprostitve dolgov ne pozna.

Plačilna nesposobnost potrošnika je po državah EU različno zakonsko urejena. Vsem državam pa so skupna načela insolventnega postopka, da omogočajo rehabilitacijo dolžnika, prisluzhen nov začetek z odplačilnim načrtom, dostop do insolventnih postopkov, dostopnost svetovanja ter zaželenost zunaj - sodnih postopkov (Reifner in drugi, 2003, str. 247).

Evropski model osebnega stečaja vključuje tudi prvine izobraževanja. Temelji na predpostavki, da se dolžnik na podlagi svetovanja in odplačilnega načrta, nauči ravnanja s financami. Cilj evropskega modela je rehabilitacija dolžnika. Dolžniku pomaga izboljšati finančni položaj in boljši nadzor nad financami. Pomembno je, da so v insolventni postopek vključeni vsi dolgovi. Med samim izvajanjem načrta in po postopku se mora dolžniku omogočiti normalno izvajanje finančnih transakcij. Ravno tako je potrebno med postopkom omogočiti dolžniku minimalni življenjski standard oziroma minimalno raven socialne varnosti. V primeru, da dolžnik nima prostih finančnih sredstev, se uporabi ničelni odplačilni načrt.

V nekaterih državah ima tak dolžnik v prehodnem odplačilnem obdobju enak položaj kot drugi dolžniki, v drugih državah pa je lahko tudi tak dolžnik oproščen dolgov šele po obdobju, ki velja za druge dolžnike. Čeprav nima sredstev, bo moral počakati na prehodno obdobje, preden bo oproščen dolga.

Za večino držav velja, da se insolventni postopek oziroma postopek osebnega stečaja lahko začne, če ni bila dosežena zunaj sodna poravnava (Reifner in drugi, 2003, str. 165 – 196).

4.1 Pojem osebnega stečaja v Sloveniji

Osebni stečaj je izvedba stečajnega postopka nad dolžnikom, ki je fizična oseba. Namen osebnega stečaja je izenačitev položajev različnih upnikov tako, da bi dobili plačilo svojih terjatev hkrati in v enakih deležih, ter tudi sanacija nastalega dolžnikovega položaja. Zoper uvedbo osebnega stečaja v naše pravo je bilo veliko pomislekov, kljub temu da je ureditev osebnega stečaja obveznost Republike Slovenije kot članice Evropske unije. Nujno je potreben zaradi varstva dolžnikov, ki so postali prezadolženi, pogosto tudi brez svoje krivde. Kritika je zlasti opozarjala, da bo možno osebni stečaj zlorabiti, vendar glede na dejstvo, da je osebni stečaj pod nadzorom sodišča, so možnosti za zlorabo minimalne, saj zakon vsebuje vrsto preventivnih ukrepov, ki onemogočajo morebitne zlorabe.

Pri postopku osebnega stečaja ločimo postopek stečaja s popisom dolžnikovega premoženja, z poravnavo dolžnikovega premoženja in sorazmernim poplačilom

upnikov in postopek razbremenitve dela obveznosti v obsegu neplačanih terjatev, ki se izvede znotraj postopka osebnega stečaja.

Osebni stečaj je dovoljen zoper:

- fizično osebo, ki ima stalno ali začasno prebivališče v Republiki Sloveniji;
- potrošnika, ki nima niti stalnega niti začasnega prebivališča v Republiki Sloveniji, če v Republiki Sloveniji prejema plačo ali druge stalne prejemke, ali če je njegovo premoženje v Republiki Sloveniji;
- proti podjetniku ali zasebniku, ki nima niti stalnega niti začasnega prebivališča v Republiki Sloveniji, če ima sedež v Republiki Sloveniji.

Postopek osebnega stečaja je torej dovoljeno voditi nad premoženjem vsake fizične osebe, pri čemer se poslovna sposobnost ne zahteva, kar pomeni, da se lahko osebni stečaj vodi tudi nad mladoletnimi osebami.

Stečajni postopek se opravi nad dolžnikom, ki je dalj časa plačilno nesposoben (insolventen) ali prezadolžen. Insolventni dolžnik lahko predlaga upnikom, pred začetkom stečajnega postopka sklenitev prisilne poravnave. Stečajni postopek lahko poleg dolžnika predlagajo tudi upniki ali osebno odgovorni družbeniki. Stečajni postopek opravlja stvarno pristojno sodišče, na katerega območju ima dolžnik svoj sedež.

Z dnem začetka stečajnega postopka se oblikuje stečajna masa, ki je vse dolžnikovo premoženje. V stečajnem postopku se sredstva, ki gredo v stečajno maso, poplačajo s prodajo premoženja in izterjavo terjatev. Delničarji in lastniki deležev se poplačajo šele po morebitnem popolnem poplačilu dolžnikovih upnikov. Poplačajo se v sorazmerju z nominalno vrednostjo njihovih delnic oziroma deležev.

Sodišče, tako kot pri ostalih stečajnih postopkih, imenuje stečajnega upravitelja, ki nadzoruje premoženjsko stanje dolžnika in kateremu mora dolžnik sporočati vse morebitne spremembe, zlasti pa mu mora posredovati tudi obvestilo o poslih, ki jih je sklepal v zadnjih treh letih pred uvedbo postopka osebnega stečaja.

4.2 Zakonska podlaga

Z Zakonom o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju (ZFPPIPP) se je v slovenski pravni red prvič uvedel institut osebnega stečaja, ki ga že nekaj časa poznajo moderne insolventne ureditve v Nemčiji, Avstriji, ZDA in Franciji, kot tudi uredba Evropske unije. Zakon je stopil v veljavo 15. 1. 2008, vendar se je večina določb začela uporabljati šele s 1. oktobrom 2008, med njimi tudi določbe osebnega stečaja in stečaja zapuščine. Novi zakon je nadomestil Zakon o prisilni poravnavi, stečaju in likvidaciji ter Zakon o finančnem poslovanju podjetij. V

primerjavi s prejšnjo ureditvijo nov zakon omogoča izvedbo postopka stečaja tudi nad fizično osebo, ki ne opravlja pridobitne dejavnosti. Prezadolženi posameznik, ki ga z vseh strani »obletavajo« upniki, dolgovi pa naraščajo iz dneva v dan, bo tako lahko uveljavil osebni stečaj. Osebni stečaj bodo lahko uveljavili tako posamezniki kot tudi samostojni podjetniki in si morebiti zagotovili dostojno življenje. Z novim zakonom se poskuša omejiti upnike pri poskusih poplačil svojih terjatev do dolžnika na določeno razumno časovno obdobje.

ZFPPIPP ureja finančno poslovanje pravnih oseb, postopke zaradi insolventnosti (prisilna poravnava in stečaj) nad pravnimi in fizičnimi osebami ter postopke prisilnega prenehanja pravnih oseb (izbris iz sodnega registra brez likvidacije in prisilna likvidacija).

Tako ZFPPIPP ureja postopke zaradi plačilne nesposobnosti ali insolventnosti za:

- gospodarsko družbo;
- podjetnika (ZGD, 3. člen);
- zasebnika (zdravnik, notar, odvetnik, kmet ali druga fizična oseba, ki ni podjetnik, in kot poklic opravlja določeno dejavnost) ;
- potrošnika (fizična oseba, ki ni niti podjetnik niti zasebnik).

Dolgoročna plačilna nesposobnost posamezniku pomeni, da v določenem časovnem obdobju ni sposoben poravnati vseh obveznosti ob zapadlosti oziroma je ta nezmožnost trajna, če je vrednost premoženja manjša od vsote obveznosti. Takrat govorimo o prezadolženosti.

V zakonu zasledimo tudi pojem nelikvidnost. O trajni nelikvidnosti lahko govorimo takrat, ko:

- pravna oseba, podjetnik ali zasebnik: več kot dva meseca zamuja z izpolnitvijo ene ali več obveznosti v skupnem znesku, ki presega 20 % zneska njegovih obveznosti, izkazanih v letnem poročilu za zadnje poslovno leto pred zapadlostjo teh obveznosti;
- potrošnik: če več kot 2 meseca zamuja z izpolnitvijo ene ali več obveznosti v skupnem znesku, ki presega trikratnik njegove plače, nadomestil ali drugih prejemkov, ki jih prejema redno v obdobjih, ki niso daljša od dveh mesecev ali če je nezaposlen in ne prejema nobenih drugih rednih prejemkov ter za več kot dva meseca zamuja z izpolnitvijo obveznosti, ki presega 1000 EUR.

Finančno prestrukturiranje obsega celoto ukrepov, da bi dolžnik postal kratkoročno in dolgoročno plačilno sposoben:

- zmanjšanje in odložitev zapadlosti dolžnikove obveznosti
- kapitalska družba – povečanje osnovnega kapitala.

Zakonsko je urejeno tudi, da je za stečaj zapuščine pristojno okrajno sodišče, kjer ima dolžnik stalno bivališče (začasno bivališče) oziroma sedež delodajalca, kjer prejema plačo ali prejemke. V sodnem postopku sodi sodnik posameznik (prej tričlanski senat).

Zakon določa tudi, da upnik pridobi upravičenje opravljati procesna dejanja v glavnem postopku zaradi insolventnosti, če pravočasno prijavi svojo terjatev in sicer:

- terjatev prijavi v enem mesecu po objavi oklica o začetku prisilne poravnave;
- terjatev prijavi v treh mesecih po objavi oklica o začetku stečajnega postopka;
- pri izpodbojnih terjatvah – 1 mesec po vročitvi tožbe terjatev prijavi kot pogojno;
- povrnitev škode – v 1 mesecu po prejemu izjave stečajnega dolžnika o uresnitvi odpovedne ali odstopne pravice.

Upravitelj mora v enem mesecu izjaviti ali terjatev priznava ali prereka, če se upnik ne strinja lahko v vložni ugovor proti seznamu preizkušenih terjatev v petnajstih dneh po objavi (ZFPPIPP, 59. člen).

Upniški odbor je v stečajnem postopku prisoten le, če tako zahtevajo upniki. Ne sme biti manj kot trije in ne več kot enajst članov. Število mora biti vedno liho.

Objave v postopkih zaradi insolventnosti na spletnih straneh omogoča Agencija RS za javnopravne evidence in storitve.

Javno objavljeni in brezplačno dostopni so podatki:

- postopek prisilne poravnave, stečaja in prisilne likvidacije;
- sodni sklepi, izdani v postopkih (razen v ZFPPIPP določenih izjem);
- oklici o začetku postopka, oklici o razpisih naroka in drugi oklici ali pozivi za glasovanje, ki jih po ZFPPIPP izda sodišče;
- zapisniki o narokih in poteku sej upniškega odbora;
- poročila upraviteljev, v postopku prisilne poravnave pa tudi poročila insolventnega dolžnika;
- seznam preizkušenih terjatev;
- vloge strank postopkov in druga sodna pisanja, za katere ZFPPIPP določa, da se objavijo;
- v stečajnem postopku tudi vsi razpisi javnih dražb in vabil k dajanju ponudb v zvezi z unovčevanjem stečajne mase,
- seznam upraviteljev v postopkih zaradi insolventnosti.

Zakon v četrtem poglavju ureja tudi postopek prisilne poravnave, ki se lahko vodi le zoper gospodarsko družbo ali zadrugo oziroma samostojnega podjetnika medtem, ko nad zasebnikom ta postopek ni možen V petem poglavju je urejen stečajni postopek.

4.3 POSTOPEK OSEBNEGA STEČAJA

4.3.1 Začetek postopka

Predlog za začetek stečajnega postopka lahko vloži:

- dolžnik;
- osebno odgovorni družbenik dolžnika;
- upnik, ki verjetno izkaže terjatev do dolžnika, s katere plačilom dolžnik zamuja več kot 2 meseca;
- državni jamstveni in preživninski sklad RS, ki verjetno izkaže: terjatve delavcev do dolžnika, s katere plačilom dolžnik zamuja več kot 2 meseca.

Predlagatelj mora založiti predujem za kritje začetnih stroškov stečajnega postopka. Začetek postopka predlaga insolventen dolžnik.

Z začetkom osebnega stečaja nad podjetnikom (zasebnikom), stečajnemu dolžniku preneha status samostojnega podjetnika. S tem tudi prenehajo obveznosti plačevanja javnopravnih dajatev iz naslova davkov, prispevkov in drugih obveznih dajatev podjetnika. Agencija z javnopravne evidence in storitve (AJPES), ki vodi register podjetnikov, po pravnomočnosti sklepa o začetku postopka osebnega stečaja, podjetnika izbriše iz registra.

4.3.2 Fiduciarni denarni račun upravitelja

Dolžnika v stečajnem postopku zastopa stečajni upravitelj. Stečajni upravitelj je dolžan odpreti račun naslednji dan po začetku stečajnega postopka. Fiduciarni račun upravitelja, je račun, preko katerega sme sprejemati vplačila na podlagi unovčevanja in upravljanja stečajne mase, in izvajati izplačila samo glede stroškov postopka in plačila upnikov v stečajnem postopku.

Ob odprtju transakcijskega računa s posebnim statusom stečajni upravitelj kot imetnik računa predloži banki svoje podatke. Stečajni upravitelj tako za vsak postopek osebnega stečaja odpre drug fiduciarni račun in ne more imeti enega fiduciarnega računa za namen vodenja več postopkov osebnega stečaja oziroma stečaja zapuščine. Glede na to, da se fiduciarni račun glasi na stečajnega upravitelja kot imetnika računa, se bančni praksi prepušča označevanje teh računov na način, da bi bilo že iz naziva razvidno, da gre za fiduciarni račun stečajnega upravitelja za določen postopek.

Sredstva na fiduciarnem računu se vodijo kot vpogledni denarni depozit, s katerim razpolaga stečajni upravitelj, sredstva pa so last tretjih oseb. Sredstva na fiduciarnem

računu so izločena iz siceršnjega premoženja stečajnega upravitelja in njegovi upniki po teh sredstvih ne morejo poseči.

Upravitelj se imenuje kot fizična oseba (ZFPPIPP, 117. člen). V postopku osebnega stečaja nad vsako fizično osebo in stečaja zapuščine se stečajnemu upravitelju za namen zbiranja sredstev iz stečajne mase odpre poseben fiduciarni račun. Številka fiduciarnega računa je zavedena v javnem delu registra transakcijskih računov pri banki Slovenije, kot vrsta transakcijskega računa »F«.

Zakonske podlage za fiduciarni denarni račun so :

- Zakon o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilni poravnavi;
- Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma;
- Navodilo o registru transakcijskih računov.

4.3.3 Ugotovitev stanja dolžnikovega premoženja

Za ugotovitev premoženjskega stanja mora dolžnik, proti kateremu je vložen predlog za začetek postopka osebnega stečaja, podati poročilo o stanju svojega premoženja. Poročilo mora obsegati vse premoženje dolžnika, podatke o transakcijskih računih, podatke o skupnem mesečnem znesku plače, pokojnine, ali podatke o drugih rednih prejemkih ter njihovih izplačevalcih ter izjavo, da je v popisu navedeno vse premoženje dolžnika in vsi transakcijski računi, za katere ve. Podpis dolžnika na poročilu mora biti notarsko overjen.

Dolžnik mora med postopkom osebnega stečaja na zahtevo upravitelja ali sodišča dati vsa pojasnila in dokumente o svojem premoženju in poslih, ki jih je izvedel v zadnjih treh letih pred uvedbo stečajnega postopka. Obdobje je pomembno, ker za osebni stečaj velja triletno izpodbojno obdobje.

4.3.4 Posledice začetka stečajnega postopka

Z začetkom stečajnega postopka se omeji poslovna sposobnost stečajnega dolžnika:

- ne more sklepati pogodb in opravljati drugih pravnih poslov ali opravljati dejanj katerih predmet je razpolaganje z njegovim premoženjem, ki spada v stečajno maso;
- brez soglasja sodišča ne more najeti kredita, posojila, dati poročstva, odpreti transakcijskega računa ali drugega denarnega računa, se odpovedati dediščini oziroma drugim premoženjskim pravicam.

Pravni posel ali drugo dejanje stečajnega dolžnika, ki je v nasprotju z navedeno prepovedjo, nima pravnega učinka.

4.3.5 Oblikovanje stečajne mase

Z začetkom stečajnega postopka se oblikuje stečajna masa. Stečajni dolžnik praviloma po začetku stečajnega postopka prejema stalne prejemke (plačo, pokojnino, nadomestila za čas brezposelnosti ipd), ki v času trajanja stečajnega postopka tvorijo poleg drugega premoženja stečajno maso. Sodišče mora s sklepom o izterjavi stalnih prejemkov določiti, kolikšen del plače ali drugega stalnega prejemka je izplačevalec dolžan plačati na fiduciarni račun upravitelja. Zato sodišče glede teh sredstev sprejme sklep o zasegu denarnega dobroimetja, s katerim naloži banki, ki vodi dolžnikov račun, da prenese denarna sredstva v dobro fiduciarnega računa upravitelja.

Dolžniku je kljub stečajnemu postopku potrebno zagotoviti sredstva za preživljanje. V stečajno maso sodu tudi plača in drugi prejemki, ki jih dolžnik pridobi med postopkom osebnega stečaja, razen izvzeti prejemki, ter premoženje, ki ga stečajni dolžnik pridobi na podlagi dedovanja ali na drugi podlagi med postopkom osebnega stečaja. Iz stečajne mase so izvzeti predmeti in prejemki, ki so izvzeti iz izvršbe po Zakonu o izvršbi in zavarovanju (ZIZ).

Iz stečajne mase so zakonsko izvzeti predmeti (ZIZ, 79. člen) in prejemki (ZIZ, 101. člen). Prav tako kot v izvršilnem postopku, tudi v postopku osebnega stečaja obstajajo omejitve, na podlagi katerih v stečajno maso ne spada celotni osebni dohodek dolžnika. Dolžniku mora namreč ostati znesek v višini minimalne plače, zmanjšane za plačilo davkov in obveznih prispevkov za socialno varnost. V primeru, da dolžnik preživlja druge osebe, pa v višini dohodka po merilih, ki jih določa zakon. Stečajni upravitelj naloži delodajalcu oziroma izplačevalcu pokojnine, da mora omenjene prejemke izplačevati na poseben fiduciarni transakcijski račun upravitelja, ne pa dolžniku. Dolžniku se nakaže zgolj tisti del njegove plače oziroma pokojnine, ki ne spada v stečajno maso.

4.3.6 Prodaja premoženja stečajnega dolžnika

Pred prodajo premoženja stečajnega dolžnika, sodišče sprejme sklep o prodaji premoženja, na podlagi katerega se postopek prodaje premoženja začne unovčevati. Postopek je poenostavljen. Premoženje stečajnega dolžnika se proda kupcu na podlagi sklenjene prodajne pogodbe, kadar je bil kupec izbran na izvedeni javni dražbi ali z zbiranjem zavezujočih ponudb. Za primer osebnega stečaja ima pooblastilo za oceno vrednosti premičnin stečajni upravitelj, v primeru nepremičnin ostaja obveznost pritegnitve pooblaščenega cenilca.

V primeru osebnega stečaja je ureditev prodaje nepremičnega premoženja dodatno prilagojena predvidenemu dejanskemu stanju. V primeru, da je dolžnik fizična oseba, ki z družino živi v lastniškem stanovanju ali hiši, tudi ta nepremičnina sodi v stečajno maso in jo je potrebno prodati, bo sodišče v postopku prodaje, s sklepom o prodaji dolžniku naložilo, da v treh mesecih od prejema sklepa izprazni nepremičnino in jo

izroči upravitelju. Pravnomočni sklep sodišča je izvršilni naslov za izpraznitev in izročitev nepremičnine.

4.3.7 Odpust obveznosti stečajnega dolžnika

Stečajni dolžnik lahko do izdaje sklepa o končanju postopka osebnega stečaja vloži predlog za odpust obveznosti, ki so nastale do začetka postopka osebnega stečaja. Odpust obveznosti je poseben postopek, ki se izvede znotraj postopka osebnega stečaja. Predlaga se lahko odpust vseh obveznosti, ki so nastale do začetka postopka osebnega stečaja in v osebnem stečaju niso bile poplačane iz stečajne mase.

Stečajni dolžnik mora takšnemu predlogu priložiti overjeno izjavo, da ni ovir za odpust obveznosti. Ovire za odpust obveznosti so:

- pravnomočno obsojen za kaznivo dejanje proti premoženju ali gospodarstvu, ki še ni izbrisano;
- če je dolžnik v zadnjih 3 letih pred uvedbo postopka, če je dal neresnične, nepopolne podatke davčnemu organu, zaradi česar je dobil dodatno odmero davka najmanj 4000 EUR;
- če so mu bile obveznosti že odpuščene in od tega še ni preteklo 10 let;
- če je dolžnik v zadnjih treh letih pred uvedbo postopka prevzemal obveznosti, ki so nesorazmerne z njegovim premoženjskim položajem ali če je razpolagal s svojim premoženjem neodplačno ali za nezatno plačilo.

Odpust obveznosti ni mogoč tudi, če je dolžnik v zadnjih treh letih pred uvedbo postopka prevzemal obveznosti, ki jih glede na svoje premoženjsko stanje ni mogel prevzeti, ali je razpolagal s svojim premoženjem neodplačno ali za nezatno plačilo.

Sodišče izda sklep, če ni ovir za odpust obveznosti. Določi preizkusno obdobje ob upoštevanju starosti stečajnega dolžnika, njegovih družinskih razmer, njegovega zdravstvenega stanja, ter razlogov za insolventnost. Preizkusno obdobje ne sme biti krajše od dveh let od uvedbe postopka osebnega stečaja in tudi ne od enega leta po vložitvi predloga za odpust obveznosti ter ne daljše od petih let od uvedbe postopka osebnega stečaja. Zakon določa, da mora od zadnjega pravnomočnega sklepa o odpustu obveznosti preteči najmanj deset let. S tem bi preprečili, da bi se dolžnik večkrat zaporedoma posluževal te možnosti.

V preizkusnem obdobju mora stečajni dolžnik v skladu s sklepom sodišča skrbeti:

- če je zaposlen, da izpolnjuje svoje obveznosti iz pogodbe o zaposlitvi;
- če ni zaposlen, vendar sposoben za delo, poskuša najti zaposlitev.

O svojem prizadevanju zaposliti se oziroma pridobiti, kakšno premoženje mora mesečno poročati upravitelju. Bistveno je, da ne sme zavrniti nobene ponujene redne aličasne zaposlitve ali kakšnega drugega dela, ki ga je sposoben opravljati.

O začetku postopka za odpust obveznosti se obvestijo upniki z oklicem. Upniki lahko ugovarjajo odpustu obveznosti, pri čemer o utemeljenosti ugovora odloča sodišče.

Upniki lahko ugovarjajo proti odpustu obveznosti na podlagi naslednjih razlogov:

- če je bil dolžnik pravnomočno obsojen za kazniva dejanja proti premoženju ali gospodarstvu, ki še ni izbrisano;
- če je dajal davčni upravi neresnične, nepravilne podatke; če še ni preteklo 10 let od zadnjega osebnega stečaja; če je v zadnjih treh letih pred uvedbo stečaja prevzemal nesorazmerne obveznosti, ali razpolagal s svojim premoženjem neodplačno ali za neznatno plačilo;
- če dolžnik sodišču ne posreduje poročila o stanju svojega premoženja;
- če se dolžnik ne drži omejitev svoje poslovne sposobnosti;
- če ne izpolnjuje svojih obveznosti do delodajalca oz. si ne išče dela, če ni zaposlen.

Če ugovora ni bilo ali je bil zavrnjen, sodišče po preteku preizkusnega obdobja izda sklep, da se dolžniku odpustijo vse njegove obveznosti razen prednostnih terjatev, kot je preživnina otroke in podobno. Če je sklep o odpustu obveznosti pravnomočen, upniki ne morejo od njega uveljavljati nobenega plačila neplačanih dolgov.

S pravnomočnostjo sklepa o odpustu obveznosti, preneha upnikova pravica, za katero učinkuje odpust obveznosti. Vsak sklep o odpustu obveznosti se evidentira pri ministrstvu za pravosodje, pri čemer mora minister predpisati posebna podrobnejša pravila o vodenju teh evidenc.

Na podlagi pravnomočnega sklepa o odpustu obveznosti, sodišče izda sklep o ustavitvi postopka osebnega stečaja.

V kolikor dolžnik, do izdaje sklepa o končanju postopka osebnega stečaja iz kakršnegakoli razloga ni vložil predloga za odpust svojih obveznosti, oziroma je sodišče upravičeno zavrnilo, predstavlja pravnomočni sklep izvršilni naslov za izterjavo neplačanih priznanih terjatev.

4.3.8 Izpodbojnost

Pri izpodbijanju pravnih dejanj dolžnika, velja posebno, daljše izpodbojno obdobje. Podaljšanje je razumljivo, saj bo dolžnik v večini primerov sklepal posle in skrival premoženje, ter sklepal druga izpodbojna pravna dejanja. Izpodbojno obdobje je iz 12-ih mesecev podaljšano na 3 leta pred uvedbo postopka.

Če bi dolžnik institucijo osebnega stečaja zlorabil, ima vsak upnik pravico s tožbo zahtevati izpodbijanje odpusta obveznosti.

4.3.9 Zloraba osebnega stečaja

Vsakomur se ob napisanem pojavi vprašanje, ali je mogoče institut osebnega stečaja zlorabiti. Ali je možno, da bi se lahko osebni stečaji ponavljali v škodo upnikov, saj zakon ne predvideva, da bi bil dolžnik osebnega stečaja po zaključenem osebnem stečaju od pravnomočnosti sodne odločbe, s katero se odpustijo prejšnji dolgovi, pod posebnim nadzorom? Ob že omenjeni kontroli sodišča in stečajnega upravitelja, je zakon vpeljal varovalo, in sicer, da lahko v primeru zlorabe upnik s tožbo, ki jo mora vložiti v dveh letih po pravnomočnosti sklepa o odpustu obveznosti, izpodbija odpust obveznosti. Lahko bi prišlo do ugotovitev, da je dolžnik sodišču posređoval napačne in neutemeljene podatke, ali pa poskušal izkoristiti osebni stečaj za oprostitev dolgov ali nekaterih obveznosti, ki bi jih lahko plačal.

Če sodišče ugotovi, da je dolžnik s prevaro ali na drug način dosegel odpust dolga, lahko razveljavi sklep o odpustu obveznosti. Z razveljavitvijo sklepa o odpustu obveznosti pridobijo upniki ponovno pravico terjati dolžnika za preostanek dolga v izvršilnem postopku.

Ali bo mogoče kljub omenjenim varovalkam institut osebnega stečaja zlorabiti in s temo škodovati upnike, bo pokazala sodna praksa, na katero pa bo žal potrebno še nekaj časa počakati.

4.3.10 Prednosti osebnega stečaja za dolžnika

V nadaljevanju lahko omenim nekaj prednosti in pozitivne učinke novega instituta osebnega stečaja:

- ublaži negotovost in stres, ki ju prinaša pritisk številnih upnikov;
- po objavi stečaja upravitelj prevzame administracijo, odločanje in postopek plačevanja dolgov;
- dolžniki v osebnem stečaju običajno plačajo manj, kot če se dogovorijo za katero od drugačnih možnosti poravnave dolgov;
- upniki se morajo sprijazniti z dejstvom, da bodo dobili manj denarja, kot jim ga dolguje dolžnik;
- upniki si v času postopka praviloma ne morejo premisliti in spremeniti zahtev.

Ko so dolgovi enkrat v postopku stečaja, se jih običajno večji del odpiše, upniki pa ne morejo pozneje zahtevati poplačila.

5 ZAKLJUČEK

Zaključim lahko, da institut osebnega stečaja nima samo pozitivnih lastnosti, ker omogoča ljudem v finančni stiski nov začetek. Vsebuje tudi slabosti in diskriminacijo, kot so:

- dolžnik bo izgubil večji del oprijemljivega premoženja;
- če ima dolžnik lastniški delež v svojem domu, bo ta verjetno prodan, saj se unovči vse, kar ni izvzeto iz izvršbe, delež v hiši je predmet rubeža in se bo prodal;
- če je dolžnik lastnik podjetja, bo to prodano; če se bo prodalo premoženje podjetja, bodo praviloma odpuščeni tudi delavci- razen prodaje so še druge možnosti, denimo prenos dobička na upnike in podobno
- oseba v stečaju brez soglasja sodišča ne more odpreti transakcijskega računa, najeti posojila, ali dati poročstva, niti se ne more odpovedati dediščini ali drugim premoženjskim pravicam
- dolžnik se mora sprijazniti z natančnimi pregledi vseh njegovih finančnih transakcij.
- stečajnemu upravitelju mora dolžnik sporočiti vsakršno spremembo, ki se nanaša na njegovo premoženje in naslov bivališča.

Nekatere terjatve ne morejo biti odpisane (obveznosti vzdrževanja). Če je dolg nastal s prevaro, bo rok odplačila drugačen, ali pa sodišče sploh ne bo dovolilo stečaja.

Upnik lahko za poplačilo dolga še vedno terja tiste, ki niso v postopku osebnega stečaja; zlasti osebni stečaj ne vpliva na poroke, ki morajo v celoti plačati dolg (denimo porok na menici ali kot sopodpisnik kreditne pogodbe). Osebni stečaj zajame le individualnega dolžnika in se ne oprosti dolg kot tak, temveč obveznost posameznika.

Medtem, ko se je po prejšnji ureditvi stečaj samostojnega podjetnika oziroma zasebnika vodil po enakih pravilih kot stečaj gospodarske družbe, se po novem vodi kot osebni stečaj, po enakih pravilih, kot veljajo za stečaj potrošnika. Jedro težave naj bi bilo v tem, da z uvedbo stečajnega postopka proti samostojnemu podjetniku njegovo podjetje preneha, podjetnik kot fizična oseba pa mora izpolniti obveznosti do upnikov. Ker je njegovo podjetje ugasnilo, si mora poiskati zaposlitev, kar pa je težko. Podjetnik ima namreč značilne osebnostne lastnosti, denimo samostojnost in inovativnost - če ne bi bilo tako, sploh ne bi odprl podjetja, ampak bi že prej poiskal službo. Upniki bi bili torej verjetno veliko bolj poplačani, če bi podjetnik obveznost izpolnjeval prek svojega podjetja.

Podjetnik je pri poslovanju izpostavljen raznim tveganjem, denimo zaradi neplačnikov, negotovosti na trgu, težav pri izvedbi naložb, spremembam predpisov in podobnemu - in zato njegovega položaja ni mogoče enačiti s položajem potrošnika, ki se prezadolži zaradi zadovoljevanja osebnih potreb.

Samostojni podjetniki so pri stečaju v slabšem položaju tudi od družbenikov z neomejeno odgovornostjo. Če samostojnemu podjetniku v stečaju sodišče ne odobri odpusta obveznosti, mu bodo ob koncu stečaja ostali tisti dolgovi, ki niso bili poplačani v stečajnem postopku, zanje pa bo odgovarjal vse življenje. Na boljšem je osebni družbenik v družbi z neomejeno odgovornostjo, kjer se stečaj konča brez odpusta obveznosti (če družba v stečaju nima premoženja za poplačilo dolga).

Tudi pri popisu premoženja je prisotna določena diskriminacija. Dolžniki morajo ob nastopu osebnega stečaja predložiti popis svojega premoženja in premoženja nekaterih družinskih članov. Po zakonu morajo poročati o premoženju zakonca, zunajzakonskega in istospolnega partnerja v skupnosti, ni pa treba poročati o premoženju dolžnikovih otrok in zunajzakonskega partnerja v različni spolni zvezi. Ker so poročila o dolžniku in drugih družinskih članih objavljena kar na spletnih straneh, kjer so poročila javna, čeprav so to podatki zaupne in osebne narave. Do sprejetja tega zakona pa so ta poročila tako varovali, da niti dolžnik ni poznal njegove vsebine. Slaba lastnost zakona je še ta, da omogoča odpust obveznosti tudi za terjatve, ki so nastale pred začetkom veljave zakona. Upnik namreč ob odobritvi posojila ni vedel, da bo dolžnik lahko uveljavljal osebni stečaj in morda dosegel prenehanje obveznosti.

Osebni stečaj in odpust obveznosti sta novost v našem pravnem sistemu. Sodišča bodo izoblikovala standarde glede časa preizkusnega obdobja in prav tako glede hitrosti postopka. Pričakovati je, da bo omenjene možnost uveljavljalo več tisoč ljudi. Po tem postopku bodo posegli družbeniki in delničarji, ki so bili zaradi Zakona o finančnem poslovanju podjetij iz leta 1990 prisiljeni plačevati obveznosti izbrisanih družb, kar je bil pravni unikat v slovenski pravni ureditvi. O tem vprašanju se bo verjetno govorilo tudi pred pravosodnimi organi Evropske unije.

LITERATURA

1. DEKLEVA, Bojan. RAPUŠ, Pavel. ZORC MAJER, Jana, Darja. Prehodi v svet dela - izbira ali nuja? Pedagoška fakulteta, Ljubljana, 2007.
2. FERK, Barbara. Zadolževanje in prezadolženost prebivalstva. Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, 2007.
3. GOLE, Nejc. Kriza lahko prinese marsikaj dobrega, a tudi nevarne populistične rešitve. Delo FT. 2009, št. 145, str. 6.
4. HROVAT, Katarina. Postopek prisilne poravnave in stečaja po Zakonu o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju, diplomsko delo. Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta, 2008.
5. KUNAVER, Dušan. Preživetje v recesiji- deset korakov do racionalizacije poslovanja. Delo FT. 2009, št. 143, str. 8-9.
6. MIŠ SVOLJŠAK, Irena. Modro upravljam s svojim denarjem. Desk, Izola, 2001.
7. REIFNER, Udo. KIESILAINEN, Johanna. HULS, Nik. SPRINGENEER, Helga. Consumer Overindebtedness and Consumer Law in the European Union. Final report. Institute for financial services e. V., Erasmus University, Rotterdam/School of Law, University of Helsinki/Helsinki Collegium for Advanced Studies, Rotterdam, 2003.
8. STUPICA, Mateja. Denar, denar, denar. Legat, Lesce, 2005.
9. ŠETINA, Maša. Nepremičninski balon v Združenih državah Amerike, diplomsko delo. Univerza v Ljubljani, Ekonomsko – poslovna fakulteta, 2008.
10. ŠTIBLAR, Franjo. Svetovna kriza in Slovenci: Kako jo preživeti? Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana, 2008.
11. VERBINC, France. Slovar tujk. Cankarjeva založba, Ljubljana 1970.

VIRI

1. Abanka Vipa d. d. Ljubljana. Interno gradivo. 05.05.2009.
2. Gorenjska. A je res taka kriza?. 2009, št. 1, str. 10. N. G. Kriza lahko prinese marsikaj dobrega, a tudi nevarne populistične rešitve. Delo FT, 2009, št. 145, str. 6.
3. N. G. Kriza lahko prinese marsikaj dobrega, a tudi nevarne populistične rešitve. Delo FT, 2009, št. 145, str. 6.
4. Navodilo o registru transakcijskih računov. Ur. list št. 105/06, 91/08.
5. Revija Kapital. Odpuščanje delavcev: Kako odpustiti delavca? 2009, št. 461, str.10.
6. Uredba o objavah v postopkih zaradi insolventnosti. Ur. list RS, št. 89/2008.
7. Zakon bančništvu. Ur. list, 131/06, 1/08, 109/08, 19/09.
8. Zakon o delovnih razmerjih. Ur. List RS, št. 42/02, 79/06, 46/07, 103/07, 45/08.
9. Zakon o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju . Ur. list RS, št. 126/2007.
10. Zakon o gospodarskih družbah. Ur. List RS, št, 42/06, 60/06.
11. Zakon preprečevanju pranja denarja in financiranju terorizma. Ur. list RS, št. 79/01, 52/02, 59/02,60/07.

INTERNETNI VIRI

1. Cekin. si. URL=«<http://cekin.si/clanek/strokovnjaki/kako-se-soocati-z-izgubo-zaposlitve.html>«.29.04.2009.
2. Devizni mix. Globalna recesija ekonomije. URL=«<http://juregrm.blogspot.com/2008/01/globalna-recesija-ekonomije.html>«.12.01.2008.
3. E-uprava – ISPO – Informacijski servis podatkov. URL=«<http://e-uprava.gov.si/ispo/brezposelnost/osnovna.ispo?pageTo=/brezposelnost/letnipodatki.jsp>«. 18.05.2009.
4. MMC RTV SLO. 2008: Leto zaznamovali kriza in inflacija. URL=«<http://www.rtv slo.si/gospodarstvo/2008-letozaznamovali-kriza-in-inflacija/95508>«.25.12.2008.
5. Moje delo.com. URL=«<http://www.mojedelo.com/local/3/hr-center/pravni-nasveti/zakonodaja/@1801/odpuscanje-delavcev-kako-odpustiti-delavca.aspx>«. 24.04.2009.
6. Rok Kralj. Medsebojna delitev: 7. Svet v neravnovesju. URL=«<http://delitev.blogspot.com/search/label/7.%20SVET%20V%20NERAVN%20OVESJU>«.2.4.2008.
7. Siol trendi. URL=«<http://www.siol.net/trendi/kolumna/2008/11/recesija-veselja.aspx>«. 20.11.2008.
8. VEM – Data d.o.o.: Osebni stečaj (s. p.). URL= «<http://vem.data.si/clanek/1/127/>«. 21.01.2008.
9. Wikipedija. URL= «http://sl.wikipedia.org/wiki/%C4%8Casovna_preglednica_velikih_gospodarskih_kriz«. 27.04.2009
10. Zavod republike Slovenije. Aprila 2009 registriranih 82.832 brezposelnih oseb. URL=«<http://www.ess.gov.si/slo/dejavnost/StatisticniPodatki/2009/0409.htm>«. 15.05.2009.
11. 15.05.2009.
12. Zveza potrošnikov Slovenije. URL=«<http://www.zps.si/sl/osebne-finance/denar/nova-zakonodaja-osebne-osebne-stecaju.html>«. 16.01.2008.
13. Zveza potrošnikov Slovenije. URL=«<http://www.zps.si/osebne-finance/kreditipre-tezko-breme-dolga-2.html?Itemid=383potrosnikov-Slovenije>«. 23.05.2008.

SEZNAMI SLIK IN TABEL

- Slika 1: Gibanje ameriških indeksov v letu 2008, str. 9.
Slika 2: Gibanje evropskih indeksov v letu 2008, str. 11.
Slika 3: Gibanje srednje in vzhodno evropskih indeksov v letu 2008, str. 13.
Slika 4: Gibanje azijskih indeksov v letu 2008, str. 14.
Slika 5: Gibanje indeksov trgov nekdanje Jugoslavije v letu 2008, str. 16.
Slika 6: Gibanje ameriških indeksov v letu 2009, str. 17.
Slika 7: Gibanje evropskih indeksov letu 2009, str. 19.
Slika 8: Gibanje srednje in vzhodno evropskih indeksov v letu 2009, str. 21.
Slika 9: Gibanje azijskih indeksov v letošnjem letu 2009, str. 23.
Slika 10: Gibanje indeksov trgov nekdanje Jugoslavije v letu 2009, str. 24.
Slika 11: Gibanje tečaja evra glede na svetovne valute in indeksov surovin, str. 26.
Slika 12: Prikaz registrirane brezposelnosti v Sloveniji v zadnjem letu, str. 28.

- Tabela 1: ZDA – 2008, str. 10.
Tabela 2: Zahodna Evropa – 2008, str. 12.
Tabela 3: Srednja in Vzhodna Evropa – 2008, str. 13.
Tabela 4: Azija in latinska Amerika – 2008, str. 15.
Tabela 5: Trgi nekdanje Jugoslavije -2008, str. 16.
Tabela 6: ZDA – 2009, str. 17.
Tabela 7: Zahodna Evropa – 2009, str. 19.
Tabela 8: Srednja in Vzhodna Evropa – 2009, str. 22.
Tabela 9: Azija in Latinska Amerika – 2009, str. 23.
Tabela 10: Trgi nekdanje Jugoslavije – 2009, str. 24.
Tabela 11: Prikaz tečajev delnic na Ljubljanski borzi v aprilu 2009, str. 32.

IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA

Študentka Barbara Nemeč izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Marka Hočvarja in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

Lektorirala: Ana Manojlović

V Ljubljani, junij 2009

Podpis: _____